

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ
ΣΧΟΛΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΚΑΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

ΠΜΣ:

ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ: ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ
ΔΙΑΚΡΙΣΕΙΣ ΚΑΙ ΙΔΙΟΤΗΤΑ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΗ

**ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΣΤΕΓΑΣΗΣ ΠΡΟΣΦΥΓΩΝ: Η ΕΜΦΥΛΗ
ΔΙΑΣΤΑΣΗ**

ΒΙΔΑΛΗ ΧΡΙΣΤΙΝΑ

Επιβλέπων καθηγητής: Ανδρέας Φερόνας

ΚΟΡΙΝΘΟΣ 2022

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Οι πολιτικές στέγασης εντάσσονται στον ευρύτερο σχεδιασμό της κοινωνικής πολιτικής στα πλαίσια παροχής κοινωνικής προστασίας και αποσκοπούν στην δημιουργία στοχευμένων παρεμβάσεων που θα εξασφαλίζουν την ασφαλή και αξιοπρεπή διαβίωση αιτούντων άσυλο και αναγνωρισμένων προσφύγων. Μολονότι η στέγαση αποτελεί έναν βασικό παράγοντα που ενισχύει σημαντικά τις δράσεις της κοινωνικής ένταξης, εντούτοις πρόκειται για μια πολυσύνθετη έννοια που συνεχώς αναδιαμορφώνεται, κάνοντας αντιληπτό ότι μονάχα η παροχή στέγης δεν διασφαλίζει και δεν συνεπάγεται κοινωνική ένταξη. Η συγκεκριμένη μελέτη επικεντρώνεται στην ανάλυση και διερεύνηση των προγραμμάτων ESTIA και HELIOS τα οποία αποτελούν παρεμβάσεις για την εξασφάλιση και την παροχή στέγης σε κοινωνικά διαμερίσματα για αιτούντες άσυλο και αναγνωρισμένους πρόσφυγες αντίστοιχα. Η εξέταση των συγκεκριμένων στεγαστικών προγραμμάτων, γίνεται με βάση το θεωρητικό υπόβαθρο της φεμινιστικής προσέγγισης, η οποία μας βοηθά να κατανοήσουμε ιδιαίτερες πτυχές τόσο για την προσέγγιση και τον προσανατολισμό της κοινωνικής πολιτικής όσο και για τις διακρίσεις, τα ιδιαίτερα ζητήματα και τις προκλήσεις που αντιμετωπίζουν οι προσφύγισες. Πιο συγκεκριμένα μέσα από την βιβλιογραφική ανασκόπηση και τα αποτελέσματα της ερευνητικής διαδικασίας, γίνεται αντιληπτό ότι η απουσία της έμφυλης διάστασης κατά τον σχεδιασμό των στεγαστικών προγραμμάτων αλλά και η αποσπασματικότητα των στεγαστικών προγραμμάτων, συχνά επιφέρει τον εγκλωβισμό των προσφυγισσών σε μια κατάσταση επαναλαμβανόμενης θυματοποίησης, αλλά και προνοιακής εξάρτησης. Η απουσία του κρατικού μηχανισμού στην σύσταση ενός ολοκληρωμένου κοινωνικού σχεδιασμού παροχής ασφαλούς διαβίωσης, σε συνδυασμό με την απουσία καταγραφής των αναγκών και των καταστάσεων που βιώνουν, θέτει τις προσφύγισες σε επισφαλείς συνθήκες.

Λέξεις κλειδιά: Πολιτικές Στέγασης, προσφύγισες, έμφυλη διάσταση, κοινωνική ένταξη,

ABSTRACT

Housing policies are part of the wider planning of social policy in the framework of the social protection and they aim to the creation of targeted interventions that will ensure the safe and dignified living of asylum seekers and refugee. Although housing is a key factor that significantly strengthens the actions of social inclusion, it is yet a complex concept that is constantly being redefined. As a result, we are realizing that only the access in housing does not ensure or imply social inclusion. This study focuses on the analysis and the investigation of the ESTIA and HELIOS programs, which are created to provide a safe accommodation in social housing for asylum seekers and refugees. The analysis of these specific programs is based on the theoretical background of the feminist approach which helps us to understand special aspects of the approach both for the orientation of social policy and the gender discrimination and challenges faced by women refugees. More specifically through literature review and the results of the research we can understand that the absence of the gender approach through planning of housing programs but also the fragmentation of housing programs often lead to the entrapment of women refugee to a repeated condition of victimization and also to a providential dependency . The absence of government measures in the recommendation of an integrated social planning providing safe living in combination with the absence of recording of the needs and the situations experiencing, places the women refugees in unsafe and precarious conditions.

Key words: Housing policies, women refugees, gender dimension, social inclusion

Περιεχόμενα

ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	5
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1. ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ.....	7
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2. ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΣΤΕΓΑΣΗΣ ΠΡΟΣΦΥΓΩΝ: ΑΠΟ ΤΗΝ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ ΥΠΟΔΟΧΗΣ ΣΤΗΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΕΝΤΑΞΗ ΜΕΣΑ ΑΠΟ ΤΟ ΠΡΙΣΜΑ ΤΗΣ ΦΕΜΙΝΙΣΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ	15
2.1.2 ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΕΝΤΑΞΗ ΠΡΟΣΦΥΓΩΝ «HELIOS».....	19
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3. ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΩΝ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΩΝ.....	28
3.4.1 ΣΥΝΔΕΣΗ ΤΩΝ ΣΤΕΓΑΣΤΙΚΩΝ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΩΝ ΜΕ ΤΙΣ ΕΝΤΑΞΙΑΚΕΣ ΔΡΑΣΕΙΣ.....	31
3.4.2 ΕΜΦΥΛΑ ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΠΑΡΟΧΗ ΣΤΕΓΗΣ ΣΕ ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΔΙΑΜΕΡΙΣΜΑΤΑ	35
3.4.3 ΔΥΣΚΟΛΙΕΣ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΔΙΑΚΑΣΙΑ ΤΗΣ ΜΕΤΑΒΑΣΗΣ.....	37
3.4.4 ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΤΩΝ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΩΝ ΣΤΕΓΑΣΗΣ.....	40
4. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ-ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ	44
5. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	47

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Οι πολιτικές στέγασης εξετάζονται ως ένα διακριτό κομμάτι στον ευρύτερο σχεδιασμό της κοινωνικής πολιτικής, με στόχο την παροχή κοινωνικής προστασίας σε ευάλωτες κοινωνικές ομάδες, οι οποίες κινδυνεύουν με αποκλεισμό από την στέγαση και τις κατάλληλες συνθήκες διαβίωσης. Συχνά η πρόσβαση και η εξασφάλιση της στέγασης, αποτελούν βασικό πυλώνα για τον σχεδιασμό δράσεων κοινωνικής ένταξης, παρέχοντας ένα ασφαλές πλαίσιο, μέσα στο οποίο τα άτομα μπορούν να επανακάμψουν ή και να διατηρήσουν την λειτουργικότητα τους στους υπόλοιπους τομείς της κοινωνικής ζωής. Παρ' όλα αυτά, όπως αναφέρεται εκτενώς και στην βιβλιογραφία η πρόσβαση στην στέγαση, όταν εφαρμόζεται ως μοναδική παρέμβαση, δεν διασφαλίζει την κοινωνική ένταξη, η οποία αποτελεί μια πολυσύνθετη διαδικασία που εξαρτάται από πολλούς και διαφορετικούς παράγοντες που διαφοροποιούνται ανάλογα την περίπτωση.

Αρχικό έναυσμα και ενδιαφέρον για την συγγραφή της παρούσας διπλωματικής εργασίας αποτελούν οι πολιτικές στέγασης και συγκεκριμένα παρουσιάζονται αυτές που αφορούν τους προσφυγικούς πληθυσμούς που εντάσσονται στα κοινωνικά διαμερίσματα των προγραμμάτων ESTIA και HELIOS με σαφή προσανατολισμό την διάσταση του φύλου. Σημαντικό επίσης είναι να αναφέρουμε ότι στην Ελλάδα οι πολιτικές διαχείρισης του προσφυγικού ζητήματος, στις οποίες εντάσσονται και οι πολιτικές στέγασης, διαχωρίζονται σε δυο κομμάτια κατά τα οποία το ένα αφορά το σύστημα υποδοχής για τους αιτούντες άσυλο και το άλλο το σύστημα κοινωνικής ένταξης για τους αναγνωρισμένους πρόσφυγες.

Για την διερεύνηση όλων των παραπάνω απαραίτητη είναι η εξέταση του ευρύτερου πλαισίου κοινωνικής πολιτικής, που εφαρμόζεται από την ελληνική πολιτεία, προκειμένου να υπάρχει μια σφαιρική αντίληψη της προσέγγισης και των προτύπων πάνω στα οποία βασίζονται οι κρατικές παρεμβάσεις κοινωνικής προστασίας.

Για αυτόν τον λόγο στο πρώτο κεφάλαιο της διπλωματικής εργασίας γίνεται μια εισαγωγή στις βασικές έννοιες της κοινωνικής πολιτικής, προσεγγίζοντας τα χαρακτηριστικά της ελληνικής περίπτωσης. Όπως καταγράφεται, βασικό γνώρισμα των κοινωνικών πολιτικών στην Ελλάδα αποτελεί η εφαρμογή ενός υπολειμματικού

προτύπου κοινωνικής πρόνοιας με παρεμβάσεις που καλύπτουν επείγουσες ανάγκες ακραίας ευαλωτότητας σε συνδυασμό με την εφαρμογή προγραμμάτων με αποσπασματικό χαρακτήρα. Το φαινόμενο αυτό δεν αφορά αποκλειστικά την ελληνική περίπτωση αλλά είναι επακόλουθο της κυριαρχίας των νεοφιλελεύθερων πολιτικών σε παγκόσμιο επίπεδο.

Στο δεύτερο κεφάλαιο λαμβάνοντας υπόψη τις παραπάνω συνθήκες που επικρατούν την δεδομένη περίοδο στην διαμόρφωση της κοινωνικής πολιτικής, θα αναλυθούν οι πολιτικές στέγασης προσφύγων και συγκεκριμένα τα προγράμματα «ESTIA» και «HELIOS», τα οποία παρέχουν διαμονή σε κοινωνικά διαμερίσματα. Η εφαρμογή αυτών εξετάζεται υπό το πρίσμα της έμφυλης διάστασης, βάσει της οποίας αναδεικνύονται σημαντικά ζητήματα για τον προσανατολισμό των συγκεκριμένων προγραμμάτων, ως ευρύτερων παρεμβάσεων κοινωνικής πολιτικής. Σημαντική είναι η ανάδειξη των ιδιαίτερων ζητημάτων και των δυσκολιών που αντιμετωπίζουν οι προσφύγισσες μέσα από την στεγαστική συνθήκη που βιώνουν κατά την διάρκεια παραμονής στα στεγαστικά προγράμματα που προαναφέρθηκαν. Η φεμινιστική προσέγγιση του προσφυγικού ζητήματος μας βοηθά να κατανοήσουμε σε ένα θεωρητικό επίπεδο τα έμφυλα ζητήματα που προκύπτουν. Επιπρόσθετα τίθεται το ερώτημα κατά πόσο η διαδικασία της επανεγκατάστασης αποτελεί μια καθοριστική παραμέτρο για τα άτομα με προσφυγική ιδιότητα στην προσπάθεια επανακαθορισμού της ταυτότητά τους στον νέο τους χώρο-κοινωνικό πλαίσιο.

Στο τρίτο κεφάλαιο που ακολουθεί παρουσιάζονται τα ερευνητικά αποτελέσματα της ποιοτικής έρευνας που εξετάζει την σύνδεση των στεγαστικών προγραμμάτων με τις ενταξιακές δράσεις. Επίσης αναδεικνύονται τα ιδιαίτερα ζητήματα που αντιμετωπίζουν οι προσφύγισσες κατά την παραμονή τους σε κοινωνικά διαμερίσματα και οι δυσκολίες που εμφανίζονται στην διαδικασία μετάβασης από το πρόγραμμα Estia σε μια συνθήκη αυτόνομης διαβίωσης του προγράμματος HELIOS, μετατρέποντας την οργάνωση του επόμενου βήματος και την απεμπλοκή από το προνοιακό σύστημα σε δυσεπίλυτο πρόβλημα. Ο εγκλωβισμός αυτός αποτελεί τροχοπέδη για τις προσφύγισσες καθώς παγιώνει και αναπαράγει καταστάσεις θυματοποίησης. Τέλος καταδεικνύεται η απουσία κρατικών πολιτικών που στοχεύουν στην προστασία των ευάλωτων κοινωνικών ομάδων η οποία καλύπτεται από την παρουσία και την δραστηριοποίηση των ιδιωτικών και διεθνών φορέων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1.

ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

1.1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Στο κεφάλαιο αυτό επιχειρείται η εισαγωγή στα βασικά στοιχεία της κοινωνικής πολιτικής, περιγράφοντας τις θεωρητικές και ιδεολογικές αναζητήσεις πάνω στις οποίες στηρίχτηκε η οργάνωση του κοινωνικού κράτους στην Ελλάδα από την μεταπολεμική περίοδο και έπειτα. Επιπρόσθετα γίνεται μια περιγραφή για τον καταλυτικό ρόλο της ευρωπαϊκής πολιτικής στην διαμόρφωση της κοινωνικής πολιτικής σε εθνικό επίπεδο.

Ήδη με το πέρας του Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου, ειδικότερα στην Ευρώπη, εγκαθιδρύονται τα κράτη πρόνοιας, δημιουργώντας στοχευμένες παρεμβάσεις κοινωνικής προστασίας με ισχυρή κρατική παρέμβαση, (Βενιέρης, 2015; Mazower, 1998; Σκαμνάκης, 2006; Αμίτσης, 2001) ενώ παράλληλα «εγκαινιάζεται μια νέα αντίληψη της ιδιότητας του πολίτη σε μια δημοκρατία, αφού στα πολιτικά δικαιώματα έρχονταν τώρα να προστεθούν τα κοινωνικά και τα οικονομικά όπως υποστήριξε και ο Τ.Χ. Μάρσαλ».(Mazower 1998:287).

Όμως η «χρυσή περίοδος» εδραίωσης της κοινωνικής πολιτικής, όπως χαρακτηρίζεται από πολλούς θεωρητικούς, θα παρέλθει σε σύντομο χρονικό διάστημα μέσα από μια κριτική ασυμβατότητας σε οικονομικό επίπεδο και αποτυχίας της κοινωνικής πολιτικής να εξαλείψει τα κοινωνικά προβλήματα και να ανταπεξέλθει στους καινούργιους ρυθμούς ανάπτυξης. Ως αποτέλεσμα ενός ύστερου καπιταλισμού, ο οποίος χαρακτηριζόταν από ατέρμονη αναζήτηση νέων ευκαιριών με σκοπό το οικονομικό κέρδος, ο προσανατολισμός της κοινωνικής πολιτικής φαίνεται να διακατέχεται από μια σύγχυση.(Βενιέρης, 2009; Κουραχάνης, 2019; Σκαμνάκης, 2006; Κασιμάτη, 2002).

Η «κρίση» όμως της κοινωνικής πολιτικής, όπως αναφέρεται εκτενώς στη βιβλιογραφία, δεν αποτελεί μια έννοια που ανταποκρίνεται και χαρακτηρίζει την κοινωνική πολιτική (Κουραχάνης 2019). Οι αξίες και οι στόχοι της, όπως είναι η «κοινωνική δικαιοσύνη» αλλά και «η αναδιαμόρφωσή με βάση την αέναη διαδικασία

μετεξέλιξης των κοινωνικών αναγκών και προβλημάτων» (Βενιέρης 2015:30) παραμένουν αναλλοίωτες.

Ουσιαστικά υποθάλπει την αλλαγή κατεύθυνσης και προσέγγισης των κρατικών πολιτικών με την εισαγωγή στην μεταβιομηχανική περίοδο και στην νεοφιλελεύθερη εποχή κατά την οποία οι κανόνες των αγορών και του χρηματοπιστωτικού συστήματος εξαπλώνονται ραγδαίως σε όλους τους τομείς της κοινωνικής ζωής (Κουραχάνης, 2019; Masquelier, 2017; Κασιμάτη, 2002). Τα νέα αυτά δεδομένα επηρέασαν όπως ήταν φυσικό και τον τομέα της κοινωνικής πολιτικής.

Στα πλαίσια της «κοινωνικής προστασίας» των υπόλοιπων αξιών και στόχων της κοινωνικής πολιτικής, εδραιώνονται συστήματα κοινωνικής πρόνοιας από τα κράτη, σε ένα ευρύτερο και καθολικό επίπεδο μέσα από «νομικά» και «κοινωνικό-πολιτικά» κριτήρια (Αμίτσης, 2001; Αντωνοπούλου, 2015). Όμως «η σταδιακή επικράτηση νεοφιλελεύθερων πολιτικών σε πολλές δυτικές χώρες επέδρασε στον περιορισμό του κράτους πρόνοιας και τη βαθμιαία ιδιωτικοποίηση της κοινωνικής πολιτικής» (Κασιμάτη 2002:43).

Στην βιβλιογραφία έχουν καταγραφεί τα διαφορετικά συστήματα κοινωνικής πρόνοιας από τον Esping-Andersen (1990) (Papadopoulos and Roupmakis, 2013; Βενιέρης, 2009; Αντωνοπούλου 2015) «τα οποία αντικατοπτρίζουν την διαφορετικότητα των αντιλήψεων για το ρόλο και την μορφή του κοινωνικού κράτους ή του κράτους πρόνοιας» (Βενιέρης 2009:33). Στην ενότητα που ακολουθεί θα γίνει αναφορά στο σύστημα κοινωνικής πρόνοιας στην Ελλάδα, περιγράφοντας τα βασικά στοιχεία για τον σχεδιασμό του αλλά και τους παράγοντες που συνέβαλλαν στον ιδεολογικό του προσανατολισμό.

1.2 Η ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ ΤΟΥ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΠΡΟΝΟΙΑΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Στην Ελλάδα ένα σύνολο κοινωνικών και πολιτικο-οικονομικών παραγόντων, το οποίο έγκειται εκτός των άλλων και στην απότομη μετάβαση της ελληνικής αγροτικής κοινωνίας στην μεταβιομηχανική περίοδο, χωρίς να υπάρχει το απαραίτητο στάδιο προσαρμογής, δημιούργησε ένα υπολειμματικό μοντέλο κοινωνικής πολιτικής, το οποίο έδινε έμφαση στην χορήγηση επιδομάτων (Αντωνοπούλου, 2015; Βενιέρης,

2009; Andreotti, Garcia, Gomez, Hespanha, Kazero & Mignione, 2001; Matsaganis, 2005; Ρομπόλης 2012).

Το συντηρητικό-κορπορατιστικό μοντέλο κοινωνικής πρόνοιας το οποίο υιοθετήθηκε, είχε ως βασικά χαρακτηριστικά «την αποσπασματική» λειτουργία των κρατικών παρεμβάσεων και την υποκατάσταση της παροχής κοινωνικής προστασίας, κυρίως από τον θεσμό της οικογένειας, αλλά και από ενέργειες που βασίζονται στην εθελοντική πρωτοβουλία ((Κουραχάνης, 2019; Αμίτσης, 2001; Αράπογλου, Γκούνης, Σιάτιστα & Σουλελέ, 2015; Papadopoulos & Roumpakis, 2013, Φερώνας, 2013α).

Το γεγονός αυτό δημιούργησε αντίρροπες δυναμικές, καθώς η μειωμένη εμπλοκή του κράτους επέδρασε αρνητικά όχι μόνο στον εκσυγχρονισμό των κοινωνικών μεταρρυθμίσεων αλλά και στον συντονισμό μιας οργανωμένης κοινωνικής πολιτικής (Βενιέρης, 2009; Κασιμάτη, 2002; Andreotti, Garcia, Gomez, Hespanha, Kazero & Mignione, 2001; Matsaganis, 2005). Με τον τρόπο αυτό ενεργούνταν παρεμβάσεις και προγράμματα βραχυπρόθεσμης διάρκειας με τον σχεδιασμό του κατ'επείγοντος και με συχνές εναλλαγές, τα οποία δεν ανταποκρίνονταν επαρκώς στην επίλυση των κοινωνικών αναγκών και προβλημάτων (Κουραχάνης 2019, Αντωνοπούλου, 2015; Κασιμάτη, 2002).

Το κενό στο δίκτυ ασφαλείας του κοινωνικού κράτους έρχεται να καλύψει σε μεγάλο βαθμό ο θεσμός της οικογένειας. Πιο συγκεκριμένα ο ρόλος της είναι διπλός, από την μια «παρέχει φροντίδα και κοινωνική προστασία στα μέλη της και από την άλλη λειτουργεί ως μηχανισμός μείωσης του κόστους της κοινωνικής αναπαραγωγής από το κράτος, παίζοντας τον βασικό παραγοντα για την αναπαραγωγή ενός ευέλικτου και ανεπίσημου εργασιακού προτύπου» (Papadopoulos & Roumpakis 2013:207)

Το κύριο «εργαλείο», το οποίο η οικογένεια διαχειρίζεται για να εξαργυρώσει αποτελεσματικά το συσσωρευμένο κοινωνικό αλλά και συγγενικό κεφάλαιο που διαθέτει, είναι η διευθέτηση των ζητημάτων μέσω των πελατειακών σχέσεων (Matsaganis, 2015; Papadopoulos & Roumpakis 2013) . Έτσι, ζητήματα που σε άλλα ευρωπαϊκά κράτη θα λύνονταν με πρωτοβουλία και κοινωνικές πολιτικές του αντίστοιχου κράτους (π.χ. εύρεση εργασίας, εξυπηρέτηση από το υγειονομικό σύστημα, γραφειοκρατικές διαδικασίες) στην ελληνική πραγματικότητα λύνονται σε μεγάλο βαθμό με την βοήθεια της οικογένειας, η οποία εκμεταλλεύεται το κοινωνικό της κύρος και τις διάσυνδέσεις της (Papadopoulos & Roumpakis, 2013). Ως

αποτέλεσμα, στην ελληνική κοινωνία παρατηρείται το φαινόμενο το οικογενειοκρατικό σύστημα να ευνοεί και να διαιωνίζει το πελατειακό σύστημα.

Παράλληλα όμως με την διαιώνιση του πελατειακού συστήματος διαιωνίζονται και οι κοινωνικές ανισότητες, καθώς είναι πασιφανές, πως σε ένα οικογενειοκρατικό σύστημα ευνοείται το ισχυρότερο οικογενειακό- συγγενικό σύνολο. Το γεγονός αυτό «προωθεί μια κουλτούρα νομιμοποίησης ενός οικονομικού και κοινωνικού διαχωρισμού ανάμεσα στους «εντός» και τους «εκτός», τόσο στην αγορά εργασίας, όσο και στην κοινωνική συμμετοχή και ενσωμάτωση τους ως πολίτες» (Andreotti, Garcia, Gomez, Hespanha, Kazero & Mignione 2001:53).

Επιπλέον, οι ανισότητες επεκτείνονται και στο σύστημα κοινωνικής ασφάλισης, το οποίο εξασφαλίζει παροχές και δικαιώματα σε συγκεκριμένες ομάδες εργαζομένων. Σύμφωνα με «την Πετμεζίδου (2006) το σύστημα κοινωνικής ασφάλισης είναι κατακερματισμένο και χαρακτηρίζεται από γενναιοδωρία για εκείνους που μπορούν να εξασφαλίσουν πλήρη και συνεχή επαγγελματική σταδιοδρομία για την θεμελίωση ανταποδοτικών δικαιωμάτων, σε αντιδιαστολή με την έλλειψη προγραμμάτων κοινωνικής βοήθειας για εκείνες τις κοινωνικές ομάδες που δεν μπορούν να εξασφαλίσουν τα εν λόγω δικαιώματα στην επίσημη αγορά εργασίας» (Φερόνας 2013α:107).

Με βάση τους παραπάνω παράγοντες το κοινωνικό κράτος στην Ελλάδα χαρακτηρίζεται «αναποτελεσματικό» «αποσπασματικό» και «διάτρητο» γεγονός που υποστηρίζεται και από την υπάρχουσα βιβλιογραφία. (Ματσαγκάνης, 2011; Βενιέρης, 2009; Κασιμάτη, 2002; Ρομπόλης, 2012). Ένα γεγονός το οποίο οικοδομήθηκε μέσα από την ιστορική εξέλιξη του συστήματος κοινωνικής πρόνοιας και έγινε ευρέως αντιληπτό την περίοδο της οικονομικής κρίσης κατά την οποία εφαρμόστηκαν μέτρα λιτότητας, ελαχιστοποιώντας τα προγράμματα κοινωνικής προστασίας και συρρικνώνοντας στο ελάχιστο το κοινωνικό κράτος.

Ως εκ τούτου, νέες κατευθύνσεις, άσκησης της κοινωνικής πολιτικής παίρνουν την σκυτάλη στα πλαίσια ενός «Προνοιακού Πλουραλισμού» δημιουργώντας «ένα πεδίο σύζευξης διεθνών, ευρωπαϊκών, εθνικών, και μη κυβερνητικών κοινωνικών πολιτικών» (Κουραχάνης 2019:29). Στην επόμενη ενότητα θα περιγραφεί η επίδραση των ευρωπαϊκών διαβουλεύσεων και δράσεων που εφαρμόστηκαν στην Ελλάδα ως κράτος μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

1.3Η ΕΠΙΔΡΑΣΗ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ ΣΤΗΝ ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ ΤΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Μολονότι η οικονομική πολιτική της Ε.Ε στηρίχτηκε εξ αρχής σε μια δομημένη κοινή ευρωπαϊκή πολιτική υποχρεωτικής σύμπλευσης, μεταξύ των κρατών μελών, για την κοινωνική πολιτική επιλέχθηκε μια διαφορετική προσέγγιση «ήπιας παρέμβασης» μέσα από την εφαρμογή της Ανοιχτής Μεθόδου Συντονισμού (Κουραχάνης, 2019; Φερόνας, 2013α)

Με τον τρόπο αυτό, δεν επιτεύχθηκε μια ουσιαστική και εκ θεμέλιων αλλαγή και διαμόρφωση της κοινωνικής πολιτικής στην Ελλάδα. Η μερική επίδραση της ευρωπαϊκής πολιτικής διαφαίνεται σε συγκεκριμένους μόνο τομείς της κρατικής διαχείρισης των κοινωνικών ζητημάτων, με αποτέλεσμα να διατηρηθούν σε μεγάλο βαθμό τα υπολειμματικά χαρακτηριστικά της εγχώριας κοινωνικής πολιτικής.(Φερόνας, 2013α; Sotiropoulos, 2004).

Πιο συγκεκριμένα παρατηρήθηκε αρχικά εννοιολογικός εμπλουτισμός κοινωνικών ζητημάτων, τα οποία παλαιότερα παρέμεναν στην αφάνεια, οδηγώντας «στην εμβάθυνση των γνώσεων και την ανταλλαγή εμπειριών και καλών πρακτικών για τα ζητήματα αυτά» (Φερόνας 2013β:9) . Επίσης εντάθηκε η δημιουργία και η χρήση εργαλείων για την ανάπτυξη των κοινωνικών πολιτικών, που θα βοηθούσαν, εκτός των άλλων, στην θεμελίωση μιας κοινής προσέγγισης και μιας «κοινής γλώσσας» ανάμεσα στα κράτη μέλη. Τα εργαλεία αυτά καταχωρούνται ως εξής:

- «Νομοθετικά εργαλεία (Συνθήκες, Οδηγίες, Κανονισμοί, Αποφάσεις του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου κλπ)
- Χρηματοδοτικά εργαλεία (ευρωπαϊκή χρηματοδότηση αλλά και δημοσιονομικοί περιορισμοί)
- Πολιτικά εργαλεία (Αποφάσεις Ευρωπαϊκών Συμβουλίων και Συμβουλίων Υπουργών, ευρωπαϊκός κοινωνικός διάλογος)
- Γνωσιακά εργαλεία (Ανακοινώσεις επιτροπής, Λευκές και Πράσινοι Βίβλοι, Κοινοτικά Προγράμματα Δράσης κλπ)

- Θεσμικά εργαλεία (Δημιουργία ευρωπαϊκών θεσμών και επιτροπών για την προώθηση των πολιτικών» (Φερόνας 2013α:50)

Παρόλα τα παραπάνω εργαλεία, πρέπει να αναφερθεί πως προτεραιότητα της Ευρωπαϊκής Ένωσης ήταν και παραμένει η διαμόρφωση του οικονομικού πλαισίου μέσα στο οποίο θα επέλθει η ευρωπαϊκή ολοκλήρωση. Έτσι το εύρος του περιθωρίου για κοινωνική πολιτική που δόθηκε στα κράτη μέλη, ήταν ανάλογο με αυτό που καθοριζόταν από το υπάρχον οικονομικό πλαίσιο και συμβατό με τις επικρατούσες νεοφιλελεύθερες οικονομικές πολιτικές.

Αν εξετάσουμε την διαδικασία της οικοδόμησης των οικονομικών πλαισίων μέσα από τις στρατηγικές τόσο της Λισαβόνας (2000) όσο και της Στρατηγικής «Ευρώπη 2020» (2010), είναι εμφανής η εργαλιοποίηση των κοινωνικών πολιτικών. Και οι δυο αυτές στρατηγικές αποσκοπούν στην ανάπτυξη. Έτσι το αποτύπωμα του ερανοισμού και της εξάπλωσης των κοινωνικών πολιτικών εντός της Ευρωπαϊκής Ένωσης, είναι εμφανές κυρίως στην θέσπιση και στη προσπάθεια προάσπισης των εννοιών του ενεργού πολίτη και του ενεργητικού κράτους. Έννοιες χρήσιμες, κατά κύριο λόγο, στην επίτευξη της «πολυπόθητης» ανάπτυξης. Η λειτουργία λοιπόν των ανωτέρω εργαλείων, μπορεί να χαρακτηριστεί ως ωφελμιστική όσον αφορά την οικονομική ανάπτυξη της ένωσης, παραγκωνίζοντας τους στόχους της κοινωνικής πολιτικής.

Με τον τρόπο αυτό «οι κοινωνικές πολιτικές ενθαρρύνονται να αρκούνται στην αντιμετώπιση των πιο ακραίων εκφάνσεων των κοινωνικών προβλημάτων και στην καταπολέμηση ακραίων κοινωνικών ανισοτήτων» (Κουραχάνης 2019:33). Ως αποτέλεσμα αυτού ενισχύεται ο αποσπασματικός χαρακτήρας της κοινωνικής πολιτικής με την έκτακτη διάθεση κεφαλαίου και την χρηματοδότησή προγραμμάτων, τα οποία αποσκοπούν στην κάλυψη των απολύτως απαραίτητων κοινωνικών αναγκών ακραίας φτώχειας σε συγκεκριμένες ομάδες πληθυσμού. «Ο εξευρωπαϊσμός του ελληνικού καθεστώτος κράτους πρόνοιας υλοποιείται με την επιβολή ενός σκληρού νεοφιλελεύθερου καθεστώτος λιτότητας, ενός κοινωνικού μοντέλου απορρύθμισης των κοινωνικών δικαιωμάτων και διεύρυνσης των ατομικών υποχρεώσεων» (Φερόνας 2013α:157).

1.4 ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Το υπολειμματικό πρότυπο κοινωνικής πολιτικής που εφαρμόζεται στην Ελλάδα καθιστά «αναποτελεσματικό» το σύστημα κοινωνικής προστασίας. Το γεγονός αυτό, όπως γίνεται αντιληπτό από τις παραπάνω ενότητες, δεν αποτελεί αποκλειστικό χαρακτηριστικό της ελληνικής περίπτωσης, αλλά διαφαίνεται ότι είναι αποτέλεσμα κυριαρχίας ενός διάχυτου νεοφιλελευθερισμού σε ευρωπαϊκό και σε παγκόσμιο επίπεδο. Το οικονομοκεντρικό μοντέλο, το οποίο επιτάσσουν οι νέες συνθήκες με στόχο την οικονομική και τεχνολογική ανάπτυξη, αντιμετωπίζει την κοινωνική πολιτική ως δευτερεύουσα προτεραιότητα ή αποπροσανατολίζει τους στόχους της, θέτοντας κοινωνικούς όρους, όπως την αντιμετώπιση του «κοινωνικού αποκλεισμού» και της «φτώχειας», με οικονομικό πρόσημο.

Ως εκ τούτου ο «αποσπασματικός» χαρακτήρας της υπάρχουσας κοινωνικής πολιτικής, παρατείνεται και εξαπλώνεται, τόσο από τα ελάχιστα εθνικά όσο και από τα ευρωπαϊκά προγράμματα, τα οποία στοχεύουν στην έκτακτη επίλυση των κοινωνικών προβλημάτων. Το γεγονός αυτό δικαιολογεί την δημιουργία όχι μόνο αποσπασματικών παρεμβάσεων, αλλά και παρεμβάσεων οι οποίες υποβαθμίζουν τα κοινωνικά δικαιώματα με την δικαιολογία της κατεπείγουσας παρέμβασης, για την αντιμετώπιση της εκάστοτε κρίσης.

Παράλληλα η εδραίωση του όρου «ενεργός πολίτης» εμπεριέχει μια διαρκής διαδικασία, κατά την οποία το άτομο θα πρέπει να βρίσκεται σε εγρήγορση προκειμένου να μην βρεθεί εκτός κοινωνικού ιστού. Με τον τρόπο αυτό μετατίθεται η ευθύνη στο άτομο, για να ενεργεί με τέτοιο τρόπο ώστε να αυτοπροστατεύεται σε περίπτωση που τεθεί εκτός κοινωνικού πλαισίου και το κοινωνικό κράτος σταδιακά αποσύρεται από την παροχή κοινωνικής προστασίας και ευημερίας προς τους πολίτες.

Επίσης, ο θεσμός της οικογένειας, μέσα στον οποίο επιλύονταν τα υπάρχοντα κοινωνικά ζητήματα, τα τελευταία χρόνια μετασχηματίζεται. Η μείωση της γαμηλιότητας σε συνδυασμό με την αύξηση των μονογονεϊκών οικογενειών, κυρίως λόγω της αύξησης του αριθμού των διαζυγίων, η μείωση της γεννητικότητας, η οποία έχει ως αποτέλεσμα την συρρίκνωση της οικογενειακής ομάδας αλλά και οι νέοι ρόλοι των φύλων στην σύγχρονη οικογένεια, είναι οι κύριοι παράγοντες αυτού του μετασχηματισμού (Αντωνοπούλου, 2015) . Αυτό συνεπάγεται πως το προστατευτικό δίκτυο, το οποίο άπλωνε η οικογένεια για τα μέλη της, αλλοιώνεται σε μεγάλο βαθμό.

Οι λύσεις οι οποίες δίνονταν από το οικογενειοκρατικό μοντέλο, δεν μπορούν πια να θεωρούνται πανάκεια για την διευθέτηση των κοινωνικών ζητημάτων. Ειδικότερα αν εξετάσουμε τις πληθυσμιακές ομάδες των προσφύγων, στις οποίες αναφέρεται η παρούσα εργασία, στερούμενες της απαραίτητης δικτύωσης, αδυνατούν να ανταποκριθούν στο οικογενειοκρατικό μοντέλο κοινωνικής προστασίας, με αποτέλεσμα να ελλοχεύει ο κίνδυνος του κοινωνικού αποκλεισμού.

Εν κατακλείδι θα μπορούσαμε να πούμε ότι ολόκληρο το προσφυγικό ζήτημα αντιμετωπίστηκε με υπολειμματικές παρεμβάσεις και παρεμβάσεις κατασταλτικού χαρακτήρα απέναντι στις έντονες προσφυγικές ροές, οι οποίες δεν ανταποκρίνονταν στα νεοφιλελεύθερα πρότυπα που απαιτούνταν για την ανάπτυξη, στα πλαίσια της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2.

ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΣΤΕΓΑΣΗΣ ΠΡΟΣΦΥΓΩΝ: ΑΠΟ ΤΗΝ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ ΥΠΟΔΟΧΗΣ ΣΤΗΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΕΝΤΑΞΗ ΜΕΣΑ ΑΠΟ ΤΟ ΠΡΙΣΜΑ ΤΗΣ ΦΕΜΙΝΙΣΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

2.1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Το συγκεκριμένο κεφάλαιο εστιάζει στην περιγραφή των πολιτικών στέγασης ατόμων, τα οποία έχουν αιτηθεί ή αποκτήσει την προσφυγική ιδιότητα, θέτοντας μια πιο διευρυμένη έννοια του όρου πρόσφυγας. Αν και η διατύπωση ενός νομικού πλαισίου το οποίο καθορίζει τα δικαιώματα, τις υποχρεώσεις και την ιδιότητα του πρόσφυγα, στα άτομα που δικαιούνται προστασίας, είναι βασική, εντούτοις δεν αποτελεί τον αποκλειστικό προσδιορισμό για την κατανόηση της συγκεκριμένης πολυδιάστατης έννοιας.

Για αυτό τον λόγο στην συγκεκριμένη μελέτη δίνεται έμφαση στην κινητικότητα των πληθυσμών που υφίστανται διώξεις και χρήζουν διεθνούς προστασίας, παρουσιάζοντας τις υφιστάμενες πολιτικές στέγασης για τους αιτούντες και για τους κατέχοντες πολιτικού ασύλου ως ένα πέρασμα της συνολικής διαδικασίας.

Ένας εννοιολογικός διαχωρισμός ανάμεσα στους μετανάστες και στους πρόσφυγες προοιωνίζει μια κατηγοριοποίηση των δρώντων υποκειμένων συγκρίνοντας τα οικονομικά κίνητρα με τα πολιτικά και τα ανθρωπιστικά κίνητρα για την μετακίνηση τους. Αυτή η συνθήκη οδηγεί σε εσφαλμένα συμπεράσματα, καθώς οι μονοδιάστατοι και στατικοί όροι αδυνατούν να περιγράψουν το σύνθετο και ευέλικτο όρο της κινητικότητας των ανθρωπίνων ροών εγκλωβίζοντας και θυματοποιώντας τα υποκείμενα (Παπαδόπουλος, 2019).

Η διάσταση του φύλου κατέχει πρωταρχική θέση και παρουσιάζεται σε ένα θεωρητικό πλαίσιο, το οποίο μας βοηθά να κατανοήσουμε και να διαφωτίσουμε πτυχές του προσφυγικού ζητήματος, συνθέτοντας παράλληλα τα κομμάτια για τον σχεδιασμό και τον προσανατολισμό της κοινωνικής πολιτικής.

Όσον αφορά τις πολιτικές στέγασης, θα μπορούσαμε να πούμε ότι εξετάζονται στο ευρύτερο φάσμα της κοινωνικής πολιτικής, ως διακριτό κομμάτι παροχής κοινωνικής προστασίας και κοινωνικής ένταξης των ευάλωτων κοινωνικών ομάδων. Όσον αφορά το θεσμικό πλαίσιο, η θέσπιση του δικαιώματος στην στέγαση επιτυγχάνεται με την αναφορά στο άρθρο 34 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης ως επιμέρους στοιχείο «προκειμένου να καταπολεμηθεί ο κοινωνικός αποκλεισμός και η φτώχεια, αναγνωρίζοντας το δικαίωμα κοινωνικής αρωγής και στεγαστικής βοήθειας προς εξασφάλιση αξιοπρεπούς διαβίωσης σε όλους όσους δεν διαθέτουν πόρους, σύμφωνα με τους κανόνες που ορίζονται στο δίκαιο της Ένωσης και στις εθνικές νομοθεσίες και πρακτικές» (Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, 2010:10) όπως ορίστηκε στην Συνθήκη της Λισσαβόνας το 2000.

Μολονότι η πρόσβαση στην στέγαση αποτελεί θεμελιώδες δικαίωμα του ατόμου, το οποίο αναγνωρίζεται μέσα σε ένα θεωρητικό-θεσμικό πλαίσιο, εντούτοις παρατηρούνται καταστάσεις στεγαστικής επισφάλειας και αντιμετώπισης φαινομένων αστεγιάς. Τόσο οι γυναίκες όσο και οι άντρες, οι οποίοι χρήζουν διεθνούς προστασίας, βιώνουν συχνά μορφές αποκλεισμού, οι οποίες αφορούν στην πρόσβαση σε αξιοπρεπείς στεγαστικές συνθήκες, ειδικότερα σε μια περίοδο που χαρακτηρίζεται από αλληπάλληλες καταστάσεις κρίσεων, τόσο σε ελληνικό όσο και σε παγκόσμιο επίπεδο.

Στην συγκεκριμένη εργασία σημαντικό εργαλείο για την κατανόηση και την αναγνώριση μορφών στεγαστικού αποκλεισμού, αποτελεί «η τυπολογία ETHOS η οποία εισάγει κατηγορίες που επιδιώκουν να συμπεριλάβουν όλες τις πιθανές καταστάσεις επισφαλούς διαβίωσης. Με βάση αυτό «προκύπτουν τέσσερις βασικές κατηγορίες:

- Άστεγοι στον δρόμο (roofless), που δεν έχουν κανενός είδους κατάλυμα, κοιμούνται στον δρόμο
- Στερούμενοι κατοικίας (houseless), που διαβιώνουν σε ξενώνες, προνοιακά ή σωφρονιστικά ιδρύματα ή αλλα προσωρινά καταλύματα
- Εκείνοι οι οποίοι διαβιώνουν σε επισφαλή κατοικία (living in insecure housing), που απειλούνται σοβαρά να απολέσουν την στέγη για οικονομικούς, νομικούς ή κοινωνικούς λόγους π.χ λόγω έξωσης

- Όσοι διαβιώνουν σε ακατάλληλη κατοικία (living in inadequate housing) σε παράτυπους καταυλισμούς, караβάνια, ερειπωμένα κτίρια ή συνθήκες συνωστισμού» (Αράπογλου, Γκούνης, Σιατιτσα, & Σουλελέ, 2015).

Σε εφαρμοσμένο επίπεδο, οι πολιτικές στέγασης προσφύγων στην Ελλάδα θα μπορούσαμε να πούμε ότι διαχωρίζονται σε δύο σκέλη . Αρχικά υφίσταται το πρώτο σκέλος της υποδοχής και ταυτοποίησης, ενώ εν συνεχεία οι αναγνωρισμένοι πρόσφυγες εντάσσονται σε προγράμματα με στόχο την κοινωνική ενσωμάτωση (Υπουργείο Μετανάστευσης και Ασύλου 2021).

Παράλληλα σύμφωνα με την οδηγία 2013/33/ΕΕ με το αρ.18 κατά το οποίο «τα κράτη μέλη θα πρέπει να παρέχουν στέγαση α) σε χώρο που χρησιμοποιείται προς τον σκοπό της στέγασης κατά την διάρκεια εξέτασης των αίτησης διεθνούς προστασίας που ασκείται στα σύνορα ή σε ζώνες διέλευσης β) σε κέντρα φιλοξενίας που εξασφαλίζουν κατάλληλο βιοτικό επίπεδο γ) σε ιδιωτικές κατοικίες, διαμερίσματα, ξενοδοχεία ή άλλοι χώροι προσαρμοσμένοι για την στέγαση αιτούντων» (Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, 2013:10).

Στις παρακάτω ενότητες θα επικεντρωθούμε στην ανάλυση των προγραμμάτων που αφορούν την διαμονή σε διαμερίσματα, αιτούντων άσυλο και αναγνωρισμένων προσφύγων, θέτοντας ως βασικό άξονα την έμφυλη διάσταση του ζητήματος.

2.1. ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΤΕΓΑΣΗΣ «ΕΣΤΙΑ»

Το πρόγραμμα «ESTIA: Στήριξη έκτακτης ανάγκης για την Ένταξη και την Στέγαση» ξεκίνησε το 2016 αρχικά ως ένα πρόγραμμα στα πλαίσια της μετεγκατάστασης προσφύγων, το οποίο υλοποιήθηκε από την Έπατη Αρμοστεία του Ο.Η.Ε, υπό την εποπτεία του υπουργείου Μετανάστευσης και Ασύλου με την χρηματοδότηση της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Κουραχάνης, 2019; ESTIA-UNHCR, 2020). Πιο συγκεκριμένα αποτελούσε ένα πρωτοποριακό πρόγραμμα για άτομα που χρήζουν διεθνούς προστασίας, τα οποία θα μπορούσαν να παραμείνουν σε διαμερίσματα ως ένα ενδιάμεσο στάδιο που θα προηγείται της οργανωμένης μετεγκατάστασης τους σε κάποιο άλλο ευρωπαϊκό κράτος.

Αργότερα και ύστερα από τις πολυπληθέστατες ροές προσφύγων που δημιουργήθηκαν κυρίως από το 2015 και μετά, απέκτησε ένα διαφορετικό και πιο

μόνιμο χαρακτήρα δίνοντας έμφαση στην παροχή στέγης σε αιτούντες άσυλο, ενώ το πρόγραμμα με υπουργική απόφαση το 2019 μετονομάζεται σε «ΕΣΤΙΑ: Πρόγραμμα οικονομικής βοήθειας και στέγασης» (Παπατζανή 2020). Η μετεξέλιξη του προγράμματος, είχε ως σκοπό την παροχή αξιοπρεπών συνθηκών διαβίωσης σε άτομα που αιτούνται πολιτικό άσυλο, εξετάζοντας τα χαρακτηριστικά ευαλωτότητας των συγκεκριμένων πληθυσμών με στόχο την ανασύνταξη και την υποστήριξη τους στο κοινωνικό πλαίσιο (ESTIA-UNHCR, 2020).

Με τον τρόπο αυτό το πρόγραμμα «ΕΣΤΙΑ» εντάσσεται στο σύστημα υποδοχής των αιτούντων άσυλο και όχι στο σύστημα κοινωνικής ένταξης προσφύγων το οποίο απευθύνεται αποκλειστικά σε αναγνωρισμένους πρόσφυγες (Υπουργείο Μετανάστευσης και Ασύλου 2021).

Παράλληλα και σύμφωνα με το άρθρο 4 της Υπουργικής Απόφασης για την υλοποίηση του προγράμματος «διενεργούνται διαδικασίες ενημέρωσης και υποστήριξης σχετικά με διαδικασίες που αφορούν τον ωφελούμενο, μεταξύ άλλων την ενημέρωση για δικαιώματά του και τις υποχρεώσεις του, την εγγραφή του σε δομές της δημόσια εκπαίδευσης αλλά και την διεκπεραίωση των οικείων διοικητικών διαδικασιών, παρέχονται υπηρεσίες ψυχοκοινωνικής υποστήριξη ενώ σύμφωνα με το άρθρο 3 παρέχεται οικονομικό βοήθημά για την κάλυψη βασικών αναγκών» (Εφημερίδα Της Κυβέρνησης, 2019:3).

Σημαντικό κομμάτι στην εξέλιξη του προγράμματος αποτελεί το γεγονός πως «από το 2020 την χρηματοδότηση του προγράμματος ΕΣΤΙΑ έχει αναλάβει το εθνικό πρόγραμμα του AMIF με την διαχείριση του να περνάει στο ελληνικό κράτος» (Κουραχάνης, 2019:147) ενώ σε πρακτικό επίπεδο οι φορείς υλοποίησης εξακολουθούν να εφαρμόζουν το πρόγραμμα και να είναι οι κύριοι υπεύθυνοι για την ανεύρεση κατοικιών για την παραμονή των ωφελούμενοι αιτούντων άσυλο.

Πρόσφατα η απόφαση για εγκατάλειψη των διαμερισμάτων των δικαιούχων του προγράμματος «ΕΣΤΙΑ» η οποία επήλθε με την αλλαγή καθεστώτος του προγράμματος εγείρει προβληματισμούς τόσο για τα ζητήματα της αστεγίας, της στεγαστικής επισφάλειας και του κοινωνικού αποκλεισμού όσο και για τα φαινόμενα ιδρυματοποίησης που παρατηρούνται στους προσφυγικούς πληθυσμούς. (Κουραχάνης, 2019; ΑΡΣΙΣ 2020). Η απόφαση αυτή απευθύνεται στους ωφελούμενου προσφυγές του προγράμματος που τους επιδόθηκε πρόσφατα και σε σύντομο χρονικό

διάστημα το πολιτικό άσυλο χωρίς όμως δεν τους έχει δοθεί ο χρόνος και τα εφόδια για να εξέλθουν του προγράμματος και να ενταχθούν πρόγραμμα «HELIOS» που αποτελεί μια επιλογή αυτόνομης διαβίωσης.

Το ακόλουθο στεγαστικό πρόγραμμα «HELIOS» που θα αναλυθεί παρακάτω προωθείται ως μια δράση που αποτελεί το επόμενο στάδιο εγκατάστασης προσφυγικών πληθυσμών σε κοινωνικά διαμερίσματα και αφορά αποκλειστικά αναγνωρισμένους πρόσφυγες στα πλαίσια σχεδιασμού πολιτικών που σχετίζονται με την κοινωνική τους ένταξη.

2.1.2 ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΕΝΤΑΞΗ ΠΡΟΣΦΥΓΩΝ «HELIOS»

Το πρόγραμμα «HELIOS» απευθύνεται σε αναγνωρισμένους πρόσφυγες οι οποίοι βάσει του νομοθετικού πλαισίου δεν μπορούν να διαμένουν στο σύστημα υποδοχής της χώρας μετά την επίδοση απόφασής τους. Η απόφαση για την διαμόρφωση του συγκεκριμένου προγράμματος πάρθηκε από τον Διεθνή Οργανισμό Μετανάστευσης λόγω της επιτακτικής ανάγκης να υποστηριχθούν οι αναγνωρισμένοι πρόσφυγες προκειμένου να ζήσουν ανεξάρτητα. Με τον τρόπο αυτό επικουρικά με την ελληνική κυβέρνηση και στα πλαίσια των δράσεων για την κοινωνική ένταξη των αναγνωρισμένων προσφύγων, διαμορφώθηκαν οι πυλώνες κάλυψης των συγκεκριμένων αναγκών, μιας εκ των οποίων αποτελούσε και η στέγαση (IOM 2021).

Πιο συγκεκριμένα η παραχώρηση και η εύρεση στέγης θα αποτελούσε κομμάτι μιας ολιστικής παρέμβασης στήριξης και ενδυνάμωσης των προσφύγων με προγράμματα που μεταξύ άλλων περιλαμβάνουν μαθήματα εκμάθησης της ελληνικής γλώσσας, υποστήριξη στην εύρεση εργασίας και στην πρόσβαση σε δημόσιες υπηρεσίες, δημιουργώντας παράλληλα δράσεις μέσα στην κοινότητα με στόχο την κοινωνική ένταξη των προσφύγων μέσα από την αλληλεπίδραση μεταξύ των ίδιων και των γηγενών κατοίκων (European Commission, 2020).

Σημαντική είναι η προσφορά του προγράμματος στην ενίσχυση και στην ενδυνάμωση των προσφύγων κατά την διαδικασία εύρεση στέγης. Πιο «συγκεκριμένα:

- Διενεργούνται εργαστήρια στα οποία παρέχονται πληροφορίες σχετικά με την απαιτούμενη διαδικασία που χρειάζεται για την ενοικίαση διαμερίσματος στην Ελλάδα

- Παρέχει την δυνατότητα διερμηνείας και επεξήγησης των απαιτούμενων εγγράφων για την ενοικίαση διαμερίσματος
- Διευκολύνει τις επαφές με ιδιοκτήτες σπιτιών
- Εξετάζει την δυνατότητα συγκατοίκησης μεταξύ των ωφελούμενων
- Παρέχει βοήθεια στις μετακινήσεις και στην εγκατάσταση των ωφελούμενων στον καινούργιο τόπο διαμονής τους» (IOM, 2021:3).

Στα πλαίσια της κοινωνικής ένταξης το πρόγραμμα «HELIOS» προωθεί την ανεξαρτητοποίηση και την ελεύθερη επιλογή των αναγνωρισμένων προσφύγων για ένταξη ή μη στο πρόγραμμα ως επόμενο βήμα μετάβασης από το πρόγραμμα «ESTIA». Οι ωφελούμενοι καλούνται μόνοι τους να αναζητήσουν και να διεκπεραιώσουν την διαδικασία ανεύρεσης κατοικίας με την υποστήριξη των φορέων υλοποίησης του προγράμματος.

Σημαντικό είναι να αναφέρουμε πως το πρόγραμμα «HELIOS» αποτελεί το μοναδικό πρόγραμμα με δράσεις για την κοινωνική ένταξη και την στέγαση των αναγνωρισμένων προσφύγων με αποτέλεσμα να υφίστανται ελλείψεις στην κάλυψη των αναγκών ενώ ερωτήματα εγείρονται κατά πόσο οι προσφυγικοί πληθυσμοί μπορούν να έχουν μια ομαλή μετάβαση απευθείας από το πρόγραμμα «ESTIA», το οποίο ενέχει χαρακτηριστικά εξάρτησης χωρίς ενταξιακές προδιαγραφές, σε ένα πρόγραμμα που έχει σχεδιαστεί με χαρακτηριστικά πλήρους ανεξαρτησίας.

Παράλληλα η κοινωνική ένταξη αποτελεί μια συνθέτη διαδικασία όπου η στέγαση αποτελεί ένα βασικό παράγοντα, δεν αποτελεί όμως και τον μοναδικό ειδικότερα για πληθυσμούς οι οποίοι έχουν βιώσει τον ξεριζωμό και καλούνται να επανακαθορίσουν και να επαναπροσδιορίσουν την θέση τους μέσα στην κοινότητα μέσα σε ένα κλίμα αβεβαιότητας.

2.2.ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΕΝΤΑΞΗ ΚΑΙ Η ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ «ΕΠΑΝΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ»

Σε κοινωνικό επίπεδο η κοινωνική ένταξη δεν θα πρέπει να αντιμετωπίζεται ως μια συμπαγής έννοια, αλλά ως μια ρευστή διαδικασία η οποία αναδιαμορφώνεται και αναπλάθεται μέσα από τις κοινωνικές συνθήκες. Η αναδιαμόρφωση της διαδικασίας

έγκειται στην παραδοχή πως η σύνθεση της κοινωνίας δεν άπτεται σε μια απόλυτη και άκαμπτη ομοιομορφία κατά την οποία στοιχεία ετερότητας είτε θα πρέπει να αφομοιώνονται είτε να αποκλείονται, αλλά αντίθετα θα πρέπει να αναγνωρίζεται ο ρόλος της μεταξύ τους αλληλεπίδρασης και συνύπαρξης (Σκλάβου, 2008; Βεντούρα, 2011). Με τον τρόπο αυτό «η κοινωνική ένταξη θεωρείται η διαδικασία ενσωμάτωσης μέσω της οποίας μια κοινωνία ή ένα σύστημα επιτρέπει στα μέλη του να είναι κάτοχοι θέσεων και φορείς ρόλων αλλά και να αποδέχονται τις θέσεις και τους ρόλους που τους αποδίδονται στα πλαίσια της κοινωνικής οργάνωσης»(Σκλάβου, 2008:57).

Παρ όλα αυτά ιδιαίτερα στην σημερινή εποχή καταγράφεται μια έντονη μετακίνηση πληθυσμών με διαφορετικά πολιτισμικά στοιχεία τα οποία διαμορφώνουν και αναπροσαρμόζουν ένα πολυπολιτισμικό κοινωνικό πλαίσιο. Παράλληλα τα πολιτισμικά στοιχεία «κατέχουν σπουδαίο ρόλο στη διαμόρφωση των απόψεων και στάσεων των ατόμων σχετικά με την κοινωνική τους συμπεριφορά και τον τρόπο ζωής τους» (Χατζηχρήστου, 2005: 12).

Ιδιαίτερα για τα άτομα που κατέχουν ή αιτούνται πολιτικό άσυλο έχοντας βιώσει τραυματικές εμπειρίες, καλούνται να κερδίσουν την θέση τους και να ανασυντάξουν την ιδιότητα τους μέσα στο κοινωνικό πλαίσιο, στερούμενοι της διαδικασίας λήψης αποφάσεων σε πολιτικό επίπεδο. Παράλληλα, δημιουργούνται στερεοτυπικές αντιλήψεις στο πλαίσιο της υποδοχής, οι οποίες προβάλλονται και ισχυροποιούνται από τα μέσα μαζικής ενημέρωσης. Η συνθήκη αυτή εκκολάπτει μια κοινή αντίληψη για τις αρνητικές συνέπειες του φαινομένου και ενίοτε δημιουργεί φαινόμενα κοινωνικών διακρίσεων και κοινωνικού αποκλεισμού των ατόμων που διαφοροποιούνται.

Το γεγονός αυτό θέτει ως ένα βασικό ζήτημα την διερεύνηση των δομικών στοιχείων της κοινωνίας τα οποία έχουν διαμορφώσει αποδεκτά και μη αποδεκτά κοινωνικά πρότυπα πάνω σε μια άκαμπτη σταθερή βάση μέσα σε ένα πλαίσιο πολιτισμικής και εθνικής ομοιομορφίας και πως αυτά παράγουν διαδικασίες κοινωνικής ένταξης ή διαδικασίες κοινωνικού αποκλεισμού των μορφών και των ομάδων με στοιχεία ετερότητας (Hughes & Kroehler, 2007; Βεντούρα, 2011).

«Στο πλαίσιο του κοινωνικού αποκλεισμού μπορεί να γίνει μια διάκριση μεταξύ των ορισμών που υπογραμμίζουν την έλλειψη συμμετοχής των ατόμων σε ορισμένες πτυχές της κοινωνικής ζωής ή στην κοινωνία γενικότερα και εκείνων που

προσδιορίζουν τον κοινωνικό αποκλεισμό ως την έλλειψη πρόσβασης στα ατομικά, πολιτικά και κοινωνικά δικαιώματα ή την ιδιότητα του πολίτη» (Φερώνας, 2019:53).

«Χαρακτηριστική είναι και η άποψη του George Simmel ο οποίος αναφέρει ότι το υποκείμενο τοποθετείται συγχρόνως εντός και εκτός της κοινωνίας, αναφερόμενος από την μια πλευρά, στον εν δυνάμει και στον πραγματικό κοινωνικό αποκλεισμό, και από την άλλη μεριά, στην εν δυνάμει αντίθεση του υποκειμένου προς τον κοινωνικό καταναγκασμό και στην συνεχή του προσπάθεια για την διατήρηση και την διεύρυνση της ικανότητας εμπρόθετης δράσης»(Λιάπη & Κόντου, 2014:7)

Ειδικότερα για τις ομάδες μεταναστευτικών και προσφυγικών πληθυσμών διακρίνεται μια μορφή «επανακοινωνικοποίησης» και «επανεγκατάστασης» μέσα σε ένα καινούργιο κοινωνικό πλαίσιο, ξεκινώντας από μια διαφορετική βάση, με την ιδιότητα του «ξένου». Έχοντας δηλαδή ως αφετηρία μια αρνητική θέση του «εκτός κοινωνικού δικτύου», παράλληλα δημιουργείται μια συνεχής προσπάθεια για κοινωνική ένταξη και ενσωμάτωση (Λιάπη & Κόντου, 2014; Μπαγκαβός & Παπαδοπούλου, 2006).

Η προσφυγική ταυτότητα αποτελείται όχι μόνο από ένα σύμπλεγμα στοιχείων των εξατομικευμένων εμπειριών του ατόμου αλλά παράλληλα καθορίζεται από το εκάστοτε κοινωνικό πολιτικό και οικονομικό πλαίσιο. «Σύμφωνα με την Williams οι πρόσφυγες δεν είναι απλώς γυμνές ζωές αποσπασμένες από την σφαίρα της πολιτικής αλλά μάλλον πολιτικά δρώντες των οποίων οι υποκειμενικότητες διαμορφώνονται από τα ασυνεχή κοινωνικά και συμβολικά περιβάλλοντα, στα οποία τοποθετούνται και τοποθετούν την ζωή τους»(Λιάπη, Χαρίδη, & Τυροβολάς, 2016:8).

Η διαδικασία εύρεσης και διατήρησης της στέγης αποτελεί ένα αρχικό και βασικό παράγοντα «επανεγκατάστασης» των προσφύγων σε συνδυασμό με το πως αντιλαμβάνονται την θέση τους μέσα στην κοινότητα, δεδομένου ότι στερούνται πολιτικών δικαιωμάτων και συχνά αποκλείονται από την διαδικασία λήψης αποφάσεων.

Καθώς οι ισορροπίες είναι λεπτές οι πρόσφυγες συχνά καλούνται να ισορροπήσουν ανάμεσα στις πολιτικές που εφαρμόζονται, στις κοινωνικές διακρίσεις που δέχονται, λόγω της διαφορετικότητας τους αλλά και στις προσωπικές τους ελλείψεις όπως π.χ. ο περιορισμός επικοινωνίας λόγω γλώσσας ή η δυσκολία εύρεσης εργασίας. Το γεγονός αυτό καθιστά την διαδικασία «επανεγκατάστασης» μια περίπλοκη υπόθεση

όπου συχνά παρατηρούνται τα αντίθετα αποτελέσματα (Flatau, Peisker, Bauskis, Maginn, & Buerget, 2014).

Παράλληλα με τα όσα αναφέρθηκαν, ενδιαφέρον προκαλεί και η ανάλυση των έμφυλων ταυτοτήτων που συνυπάρχουν στα άτομα με την προσφυγική ιδιότητα και κατά πόσο αποτελούν παράγοντα για την επανεγκατάσταση και τον επαναπροσδιορισμό του ατόμου μέσα στο κοινωνικό πλαίσιο. Η φεμινιστική προσέγγιση μας βοηθάει να αντιληφθούμε διαφορετικά την προσφυγική ταυτότητα και την προσέγγιση των πολιτικών παρεμβάσεων για το προσφυγικό ζήτημα.

2.3 ΦΕΜΙΝΙΣΤΙΚΗ ΘΕΩΡΙΑ ΚΑΙ ΚΑΤΑΝΟΗΣΗ ΤΟΥ ΠΡΟΣΦΥΓΙΚΟΥ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΟΣ

Η φεμινιστική θεωρία έχει φέρει στην επιφάνεια την ύπαρξη σχέσεων εξουσίας που δημιουργούνται απέναντι στο γυναικείο φύλο, αντικατοπτρίζοντας ζητήματα που δεν αφορούν αποκλειστικά την ιδιωτική ζωή, αλλά την ευρύτερη δομή της κοινωνικής οργάνωσης. Το γεγονός αυτό στηρίζεται στην κυριάρχηση ενός πατριαρχικού μοντέλου κοινωνικής οργάνωσης σε παγκόσμιο επίπεδο χωρίς να γίνονται φυλετικές ή ταξικές διακρίσεις στην εμφάνισή του (Λιάπη Χαρίδη Τυροβολάς, 2016).

Με τον τρόπο αυτό το συγκεκριμένο φαινόμενο παρατηρείται και στους προσφυγικούς πληθυσμούς όπου εστιάζουμε στην συγκεκριμένη εργασία, οι οποίοι διώκονται και καταφεύγουν στις χώρες της Ευρώπης για αίτηση ασύλου. Μολονότι η ύπαρξη του στοιχείων που οφείλονται στην πατριαρχία υφίστανται και στις χώρες υποδοχής ίσως πιο εξασθενημένα, παρά ταύτα από τις χώρες προέλευσης των προσφυγικών πληθυσμών εφαρμόζεται ένα πιο παραδοσιακό πρότυπο, του άνδρα κουβαλητή (male bread winner), κατά το οποίο υπάρχει σαφής ιεράρχηση ανάμεσα στους ρόλους των δυο φύλων (Στρατηγάκη, 2006).

Η κυριαρχία του παραδοσιακού προτύπου συχνά κανονικοποιεί και νομιμοποιεί την δημιουργία σχέσεων εξουσίας και την άσκηση βίας ανάμεσα στα μέλη της οικογένεια ενώ «πολιτισμικοί και θρησκευτικοί λόγοι κατευθύνουν τα θύματα στην αποσιώπηση της κακοποίησης τους και κατ' επέκταση εντείνουν την δυσκολία γνωστοποίησης και αντιμετώπισης του εν λόγω προβλήματος» (Μαρμάνη, 2018:155). Πιο συγκεκριμένα κοινωνικά κατασκευασμένες έμφυλες ταυτότητες διαμορφώνουν ένα πλαίσιο ανεκτικότητας στην εκδήλωση των ανωτέρω περιστατικών. Με αυτόν τον

τρόπο καθίσταται κατανοητή η πρόσθετη δυσκολία στις στεγαστικές συνθήκες των γυναικών προσφύγων καθώς και των κινδύνων που αντιμετωπίζουν.

Παράλληλα ο καπιταλιστικός τρόπος κοινωνικής αναπαραγωγής προωθεί και αναπαράγει μια πατριαρχική κοινωνία, με τον καταμερισμό της εργασίας να αποκτά έμφυλα χαρακτηριστικά . Η δημιουργία ενός διχαστικού και ανταγωνιστικού τρόπου ζωής ως κύριο συστατικό του «καπιταλιστικού πατριαρχικού κράτους», τροφοδοτεί την διαμόρφωση ιεραρχικών σχέσεων μεταξύ των δύο φύλων, δημιουργώντας ένα πλαίσιο κοινωνικών διακρίσεων και κοινωνικών ανισοτήτων απέναντι σε κάθε μορφή ετερότητας, καταδεικνύοντας τους οικονομικούς και τους πολιτικούς παράγοντες ως σημαντικούς για την διαμόρφωση των συγκεκριμένων δομικών προτύπων (Στρατηγάκη, 2006; Λιάπη Χαρίδη Τυροβολάς, 2016; Moufe, 2006; Kesic, 2006).

Στην Ευρώπη η προώθηση ενός προτύπου που ανταποκρίνεται στα χαρακτηριστικά του ευρωπαϊού πολίτη, δημιουργεί την πεποίθηση ότι άτομα ή κοινωνικές ομάδες με διαφορετικά πολιτισμικά χαρακτηριστικά ιεραρχικά τοποθετούνται ως κατώτερα καθώς δεν συμβαδίζουν με το συγκεκριμένο πρότυπο (Λιάπη Χαρίδη Τυροβολάς, 2016; Στρατηγάκη, 2013).

Ένα τρανταχτό παράδειγμα διάκρισης απέναντι στις γυναίκες πρόσφυγες, το οποίο έχει αναδειχτεί και από την φεμινιστική προσέγγιση αποτελεί η χρήση της μουσουλμανικής μαντήλας από τις ίδιες, ένα στοιχείο στο οποίο έχουν αποδοθεί κοινωνικά κατασκευασμένα στερεοτυπικά χαρακτηριστικά χωρίς να λαμβάνεται υπόψιν το γεγονός πως μπορεί να αποτελεί κομμάτι της πολιτισμικής τους ταυτότητας και την οποία έχουν δικαίωμα να διατηρήσουν μέσα σε ένα πλαίσιο διαπολιτισμικότητας (Βεντούρα, 2011; Kristjansdottir & Skaptodottir 2019).

Επιπρόσθετα οι προσφυγικοί πληθυσμοί δέχονται διακρίσεις λόγω της διαφορετικότητας τους και βιώνουν κινδύνους για την ζωή τους ανεξαρτήτου φύλου. Παρ' όλα αυτά αν και τα δυο φύλα έχουν να αντιμετωπίσουν την τραυματική εμπειρία του ξεριζωμού, της δίωξης και του κινδύνου της ζωής με ανυπέρβλητες κοινωνικές και ψυχολογικές συνέπειες, εντούτοις οι γυναίκες πρόσφυγες βιώνουν και τις έμφυλες διακρίσεις περιορίζοντας και περιθωριοποιώντας σε μεγαλύτερο βαθμό την κοινωνική τους υπόσταση τόσο στη δημόσια όσο και στην ιδιωτική σφαίρα (Μαρμάνη, 2018).

Συχνό είναι το φαινόμενο μιας συνεχούς θυματοποίησης των ατόμων που αιτούνται άσυλο ενώ «οι γυναίκες αιτούσες άσυλο εξαιτίας του φύλου, υπόκεινται

στην εξουσία του ευρωπαϊκού κράτους «προστάτη» που εγγυάται τα ανθρώπινα δικαιώματά τους, τα οποία απειλούνται από τις κυβερνήσεις των χωρών προέλευσης» (Στρατηγάκη, 2013:218). Με τον τρόπο αυτό «υιοθετούν τον ρόλο του τραυματισμένου αβοήθητου και ευάλωτου, καθώς αυτός είναι συχνά ο μόνος τρόπος πρόσβασης στην παροχή κοινωνικής, νομικής, και ιατρικής υποστήριξης ενώ αναγκάζουν τη θυματοποίηση σε κυρίαρχο κομμάτι της ταυτότητας του» (Παπαδόπουλος 2019:70).

Επιπρόσθετα σε επίπεδο κοινωνικής πολιτικής οι σχεδιασμένες παρεμβάσεις δεν εσωκλείουν την διάσταση του φύλου αλλά αντίθετα την προβάλλουν ως ξεχωριστή ευάλωτη κοινωνική ομάδα (Στρατηγάκη, 2013; Λιάπη, Γιαννοπούλου, Τυροβολάς, Κουντούρη-Τσιάμη, Σαράτση, 2019). Πιο συγκεκριμένα, κατά την διαδικασία του σχεδιασμού προγραμμάτων και παρεμβάσεων κοινωνικής πολιτικής που απευθύνονται στον προσφυγικό πληθυσμό δεν λαμβάνοντας υπόψιν οι εκάστοτε ανάγκες των προσφυγισών μέσα από τα γεγονότα που βιώνουν, αλλά τοποθετούνται σε μια ειδική κατηγορία ευαλωτότητας λόγω φύλου χωρίς να ακούγεται η δική τους φωνή ενώ συχνό είναι το φαινόμενο να τους αποδίδονται στερεοτυπικά ρόλους που αφορούν αποκλειστικά την ανατροφή της οικογένειας (Freedman, 2010; Colvin 2018).

Εν κατακλείδι, η ανάδειξη των πραγματικών συνθηκών και της ευαλωτότητας αποτελεί έναυσμα για την αναγνώριση και των δικαιωμάτων και των αναγκών των γυναικών προσφύγων, αλλά η αλληπάλληλη εμμονή στα συγκεκριμένα γεγονότα προκειμένου να έχουν πρόσβαση σε κατοχυρωμένα δικαιώματα δημιουργεί σχέσεις εξαρτήσεως και μια παγιωμένη ταυτότητα θύματος για τις γυναίκες πρόσφυγες ως προς την συνδιαλλαγή τους με το κράτος υποδοχής (Παπαδόπουλος 2019; Freedman 2010).

2.4 ΠΡΟΚΛΗΣΕΙΣ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ ΣΤΕΓΑΣΗΣ ΓΙΑ ΤΙΣ ΓΥΝΑΙΚΕΣ ΠΡΟΣΦΥΓΕΣ

Τα στοιχεία ερευνών που υπάρχουν στην βιβλιογραφία καταδεικνύουν τις δυσκολίες και τους κινδύνους που αντιμετωπίζουν οι γυναίκες πρόσφυγες ήδη από το ξεκίνημα του ταξιδιού τους, ενώ τα περιστατικά επισφαλούς στέγασης και αστεγίας συνεχίζουν και στην χώρα υποδοχής. Πιο συγκεκριμένα από τα στοιχεία έρευνας που διεξήχθη από την Υπηρεσία Διαχείρισης Περιστατικών Έμφυλης Βίας «διαπιστώθηκε ότι το 73% από το σύνολο των εξυπηρετούμενων βρίσκονται σε συνθήκες αστεγίας ενώ μόνο το 26% εντάσσονται σε κάποιο πρόγραμμα στέγασης, ενώ η διαβίωση τους

σε συνθήκες μη ασφαλούς στέγασης, διαπιστώθηκε ότι σχετίζεται άμεσα με την εμφάνιση νέων περιστατικών βίας» (Κέντρο Διοτίμα, 2019). Επιπλέον ευρήματα της συγκεκριμένης έρευνας καταδεικνύουν «ότι η αστεγία προκαλεί ή εντείνει τα ψυχοκοινωνικά προβλήματα των επιζήσαντων ενώ από το σύνολο των εξυπηρετούμενων αστέγων γυναικών το 37% ανέφερε ότι υπέστη ένα ή περισσότερα περιστατικά έμφυλης βίας, που σχετίζονται άμεσα με την έλλειψη στέγης» (Κέντρο Διοτίμα, 2019).

Επιπλέον ήδη η τυπολογία «ETHOS» εντάσσει την ενδοοικογενειακή βία σαν μια μορφή έλλειψη στέγης ή στεγαστικού αποκλεισμού, ενώ η διαμονή σε κατάλυμα θεωρείται επισφαλής και προσωρινή που ελλοχεύει κίνδυνους αστεγίας (FAENTSA, 2021). Εκτενέστερα, περιστατικά ενδοοικογενειακής βίας ή καταναγκαστικών γάμων που καταγράφονται στους προσφυγικούς πληθυσμούς δημιουργούν συνθήκες καταναγκαστικής στεγαστικής διαβίωσης ή σε διαφορετική περίπτωση αστεγίας ειδικότερα με την έλλειψη και την δυσκολία ανεύρεσης κατάλληλων δομών για τις γυναίκες που έχουν υποστεί κακοποίηση (Inka, 2019).

Επιπρόσθετα κατά την διάρκεια εξέτασης του αιτήματος ασύλου η πολύμηνη παραμονή των γυναικών προσφύγων σε καταυλισμούς προσωρινής φιλοξενίας αποτελεί μια μη προστατευμένη στεγαστική συνθήκη. Οι άθλιες συνθήκες διαβίωσης σε συνδυασμό με την ύπαρξη υπερπληθυσμού και συνωστισμού εκθέτουν τους πρόσφυγες σε κίνδυνο ανεξαρτήτως φύλου και ηλικιακής ομάδας (Κουραχάνης, 2019).

Εστιάζοντας ακόμη και στην περίπτωση παραμονής σε κάποιο μισθωμένο διαμέρισμα του προγράμματος ESTIA κατά την περίοδο εξέτασης της αίτησης ασύλου, διακρίνεται μια επισφαλής στεγαστική συνθήκη καθώς σε αρκετές περιπτώσεις με το πέρας του προγράμματος αρκετές γυναίκες έχουν βρεθεί σε καταστάσεις αστεγίας, γεγονός που έγκειται σε ένα σύνολο παραγόντων.

Βασικό χαρακτηριστικό όλων των παραπάνω περιπτώσεων που αναφερθήκαν αποτελεί η έλλειψη και η δυσκολία των κρατικών παρεμβάσεων να εντοπίσουν και να καταγράψουν τις συγκεκριμένες ή και επιπλέον άλλες δυσκολίες που πιθανότητα να αντιμετωπίζουν οι προσφυγγισες καθώς εντοπίζεται περιορισμένο ενδιαφέρον στην διερεύνηση και καταγραφή των αναγκών με βάση τα γεγονότα που βιώνουν. Οι όποιες προσπάθειες καταγραφής ή αντιμετώπισης παρόμοιων γεγονότων έγκειται σε αποσπασματικές ενέργειες συνήθως ιδιωτικών και μη Κυβερνητικών Οργανώσεων

γεγονός που αναδεικνύει την ευρύτερη προσέγγιση της διαχείρισης του προσφυγικού ζητήματος (Λιάπη, Χαρίδη, Τυροβολάς 2016).

2.5 ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Εν κατακλείδι η προσφυγική συνθήκη αποτελεί μια πολυσύνθετη έννοια ενώ ερωτήματα δημιουργούνται για το κατά πόσο η παροχή στέγης μεμονωμένα μπορεί να διασφαλίσει την κάλυψη και την προστασία των ατόμων αυτών. Επιπλέον η δημιουργία σχέσεων εξάρτησης από τα κρατικά-ευρωπαϊκά προγράμματα αλλά και η επαναθυματοποίηση την οποία βιώνουν οι πρόσφυγες ανεξαρτήτως φύλου, ιδιαίτερα στο σύστημα υποδοχής, δεν αποτελούν θετικό στοιχείο για την επαναπροσδιορισμό της θέσης τους και του ρόλου τους στο κοινωνικό πλαίσιο.

Το γεγονός αυτό φαίνεται να είναι ιδιαίτερα επιβαρυντικό για τις προσφύγισσες, οι οποίες εκτός από τις διακρίσεις που βιώνουν λόγω της προσφυγικής τους ιδιότητας, βιώνουν παράλληλα και έμφυλες διακρίσεις, τόσο στην ιδιωτική και δημόσια ζωή τους όσο και στον ευρύτερο σχεδιασμό των παρεμβάσεων κοινωνικής πολιτικής εξαιτίας της κυριαρχίας ενός πατριαρχικού τρόπου οργάνωσής.

Επιπρόσθετα όσον αφορά τον σχεδιασμό δράσεων για το προσφυγικό ζήτημα παρατηρείται μια κατηγοριοποίηση ατόμων και καταστάσεων, που μπορεί από την μια να κατατάζει και να αναδείξει ορισμένα ζητήματα σε θεωρητικό επίπεδο, από την άλλη μεριά όμως η εμμονή σε αυτό, μπορεί έμπρακτα να αποβεί επιζήμια για τα ίδια τα άτομα καθώς δεν βοηθά στην αναγνώριση των ιδιαίτερων αναγκών που προκύπτουν.

Τέλος αν και ο σχεδιασμός των προγραμμάτων κοινωνικής πολιτικής γίνεται με συγκεκριμένες προδιαγραφές, στόχους και κανονισμούς εντούτοις οι δράσεις θα πρέπει να στοχεύουν συνολικά στην κοινωνική ένταξη βοηθώντας τα άτομα να ανασυντάξουν και να επανακαθορίσουν την θέση τους στο κοινωνικό πλαίσιο χωρίς να γίνεται διαχωρισμός αναμεσα σε αιτούντες και κατέχοντες του πολιτικού ασύλου, «ακόμα και αν είναι ένταξη στην προσωρινότητα»(Λιάπη, Χαρίδη, Τυροβολάς, 2016:65).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3.

ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΩΝ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΩΝ

3.1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Στο κεφάλαιο που ακολουθεί θα προβούμε στην παρουσίαση των αποτελεσμάτων της έρευνας που διεξήχθη και αφορά τις πολιτικές στέγασης ατόμων που χρήζουν διεθνούς προστασίας, εστιάζοντας αποκλειστικά στα προγράμματα κοινωνικών διαμερισμάτων ESTIA και HELIOS, δίνοντας έμφαση και στην διάσταση του φύλου.

Αν και τα προγράμματα αυτά έχουν περιγραφεί θεωρητικά στο προηγούμενο κεφάλαιο και πιο συγκεκριμένα η σύστασή και ο τρόπος σχεδιασμού τους, στο συγκεκριμένο κεφάλαιο θα γίνει μια προσπάθεια να παρουσιαστούν πτυχές και εμπειρίες σχετικά με την έμπρακτη εφαρμογή τους, περιγράφοντας εμφιατικά την έμφυλη διάσταση των πολιτικών στέγασης.

3.2 ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΟ ΚΑΙ ΣΚΟΠΟΣ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑ

Η διερεύνηση των παραπάνω προγραμμάτων ως παρεμβάσεις παροχής κοινωνικής προστασίας στον ευρύτερο σχεδιασμό της κοινωνικής πολιτικής, αποτέλεσε έναν από τους αρχικούς και βασικούς στόχους για τον σχεδιασμό της συγκεκριμένης διερευνητικής μελέτης. Εκτενέστερα η έρευνα εξετάζει το πως εφαρμόζονται τα συγκεκριμένα στεγαστικά προγράμματα, λαμβάνοντας υπόψη τις ιδιαιτερότητες της ελληνικής περίπτωσης, στην οποία εφαρμόζεται ένα υπολειμματικό πρότυπο κοινωνικής πρόνοιας. Παράλληλα ενδιαφέρον είναι το γεγονός πως ο τρόπος σύστασης και υλοποίησης των συγκεκριμένων παρεμβάσεων οι οποίες αποτελούν και ευρωπαϊκές δράσεις που υπόκεινται σε ευρωπαϊκές οδηγίες, με τον ευρύτερο προσανατολισμό της κοινωνικής πολιτικής στην Ελλάδα.

Επιπρόσθετα η συγκεκριμένη μελέτη αποσκοπεί αφενός στην ανάλυση της συμβολής των συγκεκριμένων προγραμμάτων στην κοινωνική ένταξη μέσω επανακοινωνικοποίησης ιδιαίτερα για τις προσφύγισσες αφετέρου κατά πόσο τις βοηθάν να απεγκλωβιστούν από μια κατάσταση θυματοποίησης ή διαιώνίζουν μια

κατάσταση ιδρυματοποίησης . Ιδιαίτερα σε ένα πλαίσιο που συνεχώς μεταβάλλεται και μετασχηματίζεται ενδιαφέρον προκαλεί και η διερεύνηση της μεταβολής του καθεστώτος του προγράμματος ESTIA και κατά πόσο επηρεάζει τις στεγαστικές συνθήκες των προσφυγισσών.

Με βάσει τα παραπάνω καθορίζονται κάποια από τα ερευνητικά ερωτήματα που απασχολούν την συγκεκριμένη μελέτη. Αρχικά, ποια είναι η προσέγγιση των στεγαστικών προγραμμάτων ως προγράμματα και παρεμβάσεις που εφαρμόζονται στο πλαίσιο της κοινωνικής πολιτικής; Επιπρόσθετα ποια είναι η σύνδεση τους με τις ενταξιακές δράσεις; Εν συνεχεία τα ερωτήματα που εξετάζονται αφορούν το πως τα υφιστάμενα στεγαστικά προγράμματα επιδρούν στις στεγαστικές συνθήκες των προσφυγισσών, ιδιαίτερα αν αναλογιστούμε ότι πρόκειται για πληθυσμούς που έχουν βιώσει τραυματικές εμπειρίες και έχουν να ανταπεξέλθουν σε ένα κοινωνικό πλαίσιο με διαφορετικά πολιτισμικά στοιχεία. Επιπλέον στα ερευνητικά ερωτήματα της συγκεκριμένης μελέτης συγκαταλέγεται και το εξής βασικό ερώτημα που αφορά την διερεύνηση του τρόπου με τον οποίο προβάλλεται και εσωκλείεται η έμφυλη διάσταση στα συγκεκριμένα στεγαστικά προγράμματα «ESTIA» και «HELIOS» τα οποία και εξετάζουμε.

Σημαντικό είναι να αναφέρουμε ότι αντικείμενο της συγκεκριμένης έρευνας δεν αποτελεί η ανάλυση των άλλων μεθόδων και παρεμβάσεων στέγασης των προσφύγων, που επιχειρεί το ελληνικό κράτος, οι οποίες εμπίπτουν στο υπόλοιπο σύστημα υποδοχής όπως είναι κέντρα υποδοχής και ταυτοποίησης.

3.3 ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ

Κατά την διάρκεια του σχεδιασμού της ερευνητικής διαδικασίας διαπιστώθηκε ότι το προσφυγικό ζήτημα όπως και άλλα κοινωνικά ζητήματα αποτελεί ένα πολυδιάστατο ζήτημα, στο οποίο περιπλέκονται μια πληθώρα εθνικών και υπερ εθνικών οργανισμών, κρατικών και ιδιωτικών φορέων. Το γεγονός αυτό διαπιστώθηκε ειδικότερα και στις πολιτικές στέγασης των προσφύγων και για το λόγο αυτό για την διεξαγωγή της συγκεκριμένης έρευνας επιλέχθηκε η ποιοτική ανάλυση με την μέθοδο των ημιδομημένων συνεντεύξεων.

Πιο συγκεκριμένα η ποιοτική έρευνα ενδείκνυται ιδιαίτερα για μελέτες οι οποίες θέλουν να αναδείξουν την αιτιατή αλληλουχία των ζητημάτων, «στοχεύοντας να δώσει εξηγήσεις για τα γεγονότα, παρά μια απλή τεκμηρίωση» (Robson, 2007:564). Ένεκα αυτού δεν επιλέγεται μια ανάλυση που θα κατηγοριοποιεί και θα ποσοτικοποιεί τα δεδομένα καθώς θα αποτύγχανε να αναδείξει τις ιδιαίτερες πτυχές του συγκεκριμένου ζητήματος.

Για το λόγο αυτό επιλέγεται και ένα πιο ευέλικτο μεθοδολογικό εργαλείο αυτό τον ημιδομημένων συνεντεύξεων κατά το οποίο καθορίζονται ορισμένοι θεματικοί άξονες που θέτουν τις ερωτήσεις και επιτρέπουν την μερική διαφοροποίηση ανάλογα με τα θέματα που αναδεικνύονται κατά την διάρκεια της συνέντευξης για το συγκεκριμένο θέμα.

Όσον αφορά την διεξαγωγή της συγκεκριμένης έρευνας πραγματοποιήθηκαν οχτώ συνεντεύξεις στο σύνολο τους με επαγγελματίες που απασχολούνται στο πρόγραμμα ESTIA και HELIOS αλλά και με ανθρώπους «κλειδιά», οι οποίοι γνωρίζουν το συγκεκριμένο ζήτημα και απασχολούνται σε θέσεις του Υπουργείου Μετανάστευσης και Ασύλου και στον Διεθνή Οργανισμό Μετανάστευσης σχετικά με τα αντίστοιχα προγράμματα που ερευνούμε.

Η επιλογή των συγκεκριμένων επαγγελματιών έγινε με στόχο να αναδειχθεί σφαιρικά το ζήτημα που αφορά τις πολιτικές στέγασης σε κοινωνικά διαμερίσματα ως παρέμβαση που εμπίπτει στον σχεδιασμό κοινωνικής πολιτικής για το προσφυγικό ζήτημα, παρουσιάζοντας την αλληλουχία των γεγονότων, δίνοντας έμφαση στην διάσταση του φύλου και κατά πόσο αυτή η διάσταση εσωκλείεται στις πολιτικές στέγασης. Αρχικά η επικοινωνία έγινε μέσω ηλεκτρονικής αλληλογραφία προς τους φορείς που απασχολούνται στο συγκεκριμένο ζήτημα ενώ στη συνέχεια από τις οχτώ συνεντεύξεις, οι τρεις πραγματοποιήθηκαν διά ζώσης με τους επαγγελματίες, ενώ οι υπόλοιπες πέντε διεξήχθησαν μέσω της εφαρμογής skype στα πλαίσια των μέτρων πρόληψης και προστασίας που επικρατούσαν την δεδομένη περίοδο εξαιτίας της πανδημίας COVID-19 .

Για την διεξαγωγή των ημιδομημένων συνεντεύξεων, δημιουργήθηκε ο οδηγός συνέντευξης βασιζόμενος στους άξονες και στο αντικείμενο της παρούσας μελέτης το οποίο περιγράφηκε παραπάνω. Πιο συγκεκριμένα ο οδηγός συνέντευξης αποτελούνταν από τις παρακάτω θεματικές ενότητες:

- Σύνδεση των στεγαστικών προγραμμάτων με τις ενταξιακές δράσεις.
- Η ανταπόκριση και η συμμετοχή των προσφυγγισών στις ενταξιακές δράσεις.
- Πως αντιλαμβάνονται οι ίδιες τα προγράμματα κοινωνικών διαμερισμάτων;
- Η μετάβαση από το καθεστώς του ESTIA στο ESTIA II στο πρόγραμμα HELIOS.
- Ποια ζητήματα αναδείχθηκαν στις προσφύγγισες κατά την διακοπή του ενός προγράμματος με το άλλο;
- Ποια ζητήματα δημιουργούνται κατά την πρακτική εφαρμογή των προγραμμάτων ESTIA και HELIOS;

3.4 ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΤΩΝ ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΩΝ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΩΝ

3.4.1 ΣΥΝΔΕΣΗ ΤΩΝ ΣΤΕΓΑΣΤΙΚΩΝ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΩΝ ΜΕ ΤΙΣ ΕΝΤΑΞΙΑΚΕΣ ΔΡΑΣΕΙΣ

Η πρόσβαση στην στέγαση με αξιοπρεπείς συνθήκες διαβίωσης αποτελεί κατοχυρωμένο κοινωνικό δικαίωμα (Κουραχάνης 2019), ενώ συχνά η στέγαση αποτελεί βασικό πυλώνα των ενταξιακών δράσεων. Παρ όλα αυτά η μεμονωμένη προσωρινή παροχή στέγης και καταλύματος δεν συνεπάγεται και την επίλυση των θεμάτων επισφαλούς στέγασης ούτε συνεπάγεται την κοινωνική ένταξη των ατόμων.

Ένα από τα βασικά και πρωταρχικά ερωτήματα της συγκεκριμένης έρευνας είναι να διερευνήσει με ποιο τρόπο τα προγράμματα στέγασης, προσεγγίζουν ή εσωκλείουν ενέργειες και δράσεις κοινωνικής ένταξης. Τα αποτελέσματα της διερεύνησης αυτής θα παρουσιαστούν με βάση τον ευδιάκριτο διαχωρισμό που υφίσταται μεταξύ των δυο προγραμμάτων, καθώς το πρόγραμμα «ESTIA» συγκαταλέγεται στο σύστημα υποδοχής των αιτούντων άσυλο ενώ το πρόγραμμα «HELIOS» προσφέρει στέγαση σε αναγνωρισμένους πρόσφυγες, ενώ και τα δυο προγράμματα συγκαταλέγονται στις παρεμβάσεις και στις δράσεις για την κάλυψη των αναγκών εξαιτίας της προσφυγικής κρίσης.

Ξεκινώντας με την αναφορά μας με το πρόγραμμα «ESTIA» τα ερευνητικά αποτελέσματα κατέδειξαν ότι η παροχή στέγης δεν συνδέεται άμεσα με την έννοια της κοινωνικής ένταξης. Πιο συγκεκριμένα το πρόγραμμα «ESTIA», το οποίο

δημιουργήθηκε από διεθνείς οργανισμούς με διαφορετικές προδιαγραφές υλοποίησης από αυτές που εφαρμόστηκαν από την ελληνική πολιτεία, δεν συμπεριλαμβάνει και δεν περιέχει στον σχεδιασμό του δράσεις κοινωνικής ένταξης, καθώς αρχικά αποτελούσε πρόγραμμα προσωρινής διαμονής για λόγους μετεγκατάστασης.

Στην συνέχεια αν και διαμορφώθηκαν νέες συνθήκες, λόγω της κατακόρυφης αύξησης των προσφυγικών ροών, οι οποίες ανάγκασαν το πρόγραμμα «ESTIA» να αποκτήσει έναν πιο μόνιμο χαρακτήρα παρατηρήθηκε πως η έννοια της κοινωνικής ένταξης δεν αποτέλεσε προτεραιότητα της υφιστάμενης κρατικής παρέμβασης, με το πρόσχημα της συνθήκης της προσωρινότητας στο οποίο εμπίπτουν οι αιτούντες άσυλο.

«Η ένταξη είναι μια διαδικασία η οποία ξεκινάει κατά κύριο λόγο από την στιγμή κατά την οποία περνάει κάποιος από το καθεστώς του αιτούντα άσυλο στο καθεστώς πλέον του πρόσφυγα και αυτό έχει την λογική ότι όταν ο άλλος παίρνει το καθεστώς του πρόσφυγα και αποκτά άδεια διαμονής σταθεροποιείται και η παραμονή του στην χώρα. Οπότε αν μιλάμε για το ESTIA εκεί μιλάμε για προ ενταξιακές δράσεις και όχι ενταξιακές. Η πολιτική του ελληνικού κράτους είναι η ένταξη να αφορά κυρίως το κομμάτι των αναγνωρισμένων προσφύγων και νομίμως διαμενόντων στην χώρα δηλαδή αυτών που έχουν άδεια διαμονής»

1^ο Στέλεχος Υπουργείου Μετανάστευσης και ασύλου

«Όταν έχουν περάσει τόσο μεγάλο χρονικό διάστημα και δεν έχει προωθηθεί καθόλου η ιδέα της ένταξης προφανώς και η Ελλάδα αλλά και η Ευρώπη ακόμη το αντιμετωπίζουν σαν ένα θέμα ευκαιριακό πρόσκαιρο και βάζουν περισσότερο βάρος στην υποδοχή.»

Εκπρόσωπος ΜΚΟ στο πρόγραμμα ESTIA

Παράλληλα όπως έχει αποδειχθεί η εξέταση του αιτήματος ασύλου είναι μια χρονοβόρα και πολυετής διαδικασία, συνεπώς δημιουργούνται επιπρόσθετες ανάγκες πέραν της στέγασης, που αφορούν εκτός από τις υπόλοιπες πτυχές της κοινωνικής ζωής και την αντιμετώπιση των ιδιαίτερων αναγκών των προσφυγικών πληθυσμών. Το συγκεκριμένο κενό του κρατικού σχεδιασμού έρχονται να καλύψουν οι ιδιωτικοί φορείς υλοποίησης του προγράμματος «ESTIA». Πιο συγκεκριμένα οι ιδιωτικοί φορείς και μη κυβερνητικές οργανώσεις αναλαμβάνουν την πρωτοβουλία να ενδιαφερθούν για επιπρόσθετες ευρωπαϊκές επιχορηγήσεις και επιπρόσθετα επικουρικά ευρωπαϊκά προγράμματα

Το γεγονός αυτό έχει ως αποτέλεσμα να μην υπάρχει μια ενιαία και συντονισμένη πολιτική από την ελληνική πολιτεία που θα ανταποκρίνεται στις ανάγκες των ατόμων έτσι εναπόκειται στην ιδιωτική πρωτοβουλία η κάλυψη της συγκεκριμένης ανάγκης με αποτέλεσμα να υπάρχουν ελλείψεις και επικαλύψεις. Επιπλέον μολονότι η επιπρόσθετη επιχορήγηση προγραμμάτων μπορεί να είναι ωφέλιμη για την πλήρωση ιδιαίτερων αναγκών που έχουν εντοπίσει οι ιδιωτικοί φορείς στους ωφελούμενους τους, σε ορισμένες περιπτώσεις θα μπορούσαμε να αναφέρουμε ότι καταγράφεται μια άνιση πρόσβαση των ωφελούμενων στις ενταξιακές δράσεις των ιδιωτικών φορέων, εξαιτίας της έλλειψης μιας ενιαίας πολιτικής. Αυτό έχει αποτέλεσμα ορισμένοι να έχουν μεγαλύτερη πρόσβαση σε ενταξιακά προγράμματα ανάλογα με τον φορέα που έχουν ενταχθεί.

«Είναι πολύ σημαντικό να υπάρχουν προ-ενταξιακά προγράμματα ακόμα και στους αιτούντες άσυλο. Επίσης τα ενταξιακά προγράμματα εγγυείται στην ιδιωτική πρωτοβουλία των ΜΚΟ, ακόμα όμως και έτσι δεν υπάρχει κάποιος κρατικός φορέας να αναλάβει τα ινία και να τα διαχωρίσει και όλοι κάνουμε και αναλαμβάνουμε τα ίδια και έτσι δεν καλύπτουμε σφαιρικά το πρόβλημα και τις ανάγκες»

Εκπρόσωπος ΜΚΟ στο πρόγραμμα HELIOS

«Προ ενταξιακές δράσεις π.χ μαθήματα ελληνικών δεν προβλέπονται στο πρόγραμμα με την παρούσα του μορφή παρ όλα αυτά κατά περίπτωση και κάποιοι φορείς με δική τους πρωτοβουλία και κάποιες φορές και με άλλη χρηματοδότηση υλοποιούν και κάποια τέτοια τύπου προγράμματα.»

1^ο Στέλεχος Υπουργείου Μετανάστευσης και ασύλου

«Στον δικό μας φορέα δεν παρέχουμε αρκετά προγράμματα δηλαδή δεν παρέχουμε νομική υποστήριξη ή κάποιον εργασιακό σύμβουλο οπότε ουσιαστικά δεν παρέχουμε ένταξη με αυτό τον τρόπο, κυρίως η ένταξη γίνεται μέσα από παραπομπές σε άλλους φορείς.»

Εκπρόσωπος ΜΚΟ στο πρόγραμμα ESTIA

«Μέσω της δική μας οργάνωσης δεν υπήρχαν ενταξιακές δράσεις μόνη η ένταξη στα σχολεία». Απλά η διαμονή στο διαμέρισμα δεν προϋποθέτει την ένταξη.»

Εκπρόσωπος ΜΚΟ στο πρόγραμμα ESTIA

«Θα έπρεπε να υπάρχει μια ενιαία και οργανωμένη ενταξιακή πολιτική. Τα προγράμματα των φορέων είναι πάρα πολλά από τα οποία την μια είναι σε ισχύει την άλλη παύουν να λειτουργούν ή κόβεται η χρηματοδότηση δεν είναι καταρτισμένα και εξειδικευμένα οπότε ένας επαγγελματίας μπορεί την μια στιγμή να έχει να παραπέμψει κάπου τον ωφελούμενο και αύριο να μην έχει να έχει σταματήσει το πρόγραμμα. Θα έπρεπε να υπάρχει ένας οδηγός κοινής ενταξιακής πολιτικής που να ξέρουν οτι ένας άνθρωπος που θα έρθει σε αυτή την χώρα θα πρέπει να κάνει κάποια συγκεκριμένα βήματα και θα το αναλαμβάνουν συγκεκριμένοι οργανισμοί που θα έχουν την χρηματοδότηση το προσωπικό το χρόνο.»

Εκπρόσωπος ΜΚΟ στο πρόγραμμα ESTIA

Εν συνεχεία όσοι εξέρχονται από το σύστημα υποδοχής και τους αποδίδεται το πολιτικό άσυλο καλούνται να εγκαταλείψουν το πρόγραμμα «ESTIA» και να μεταβούν σε μια αυτόνομη διαβίωση μέσω του προγράμματος «HELIOS» χωρίς να έχει γίνει η κατάλληλη προετοιμασία. Η έλλειψη ενταξιακών δράσεων κατά την διάρκεια εξέτασης του αιτήματος ασύλου, αφήνει εκτεθειμένους τους πρόσφυγες και τις προσφύγισσες σε πολλαπλούς κινδύνους επισφαλούς στέγασης καθώς δεν μπορούν ανταποκριθούν στην συνέχεια στο επόμενο βήμα δημιουργώντας φαινόμενα θυματοποίησης και προνοιακής εξάρτησης.

«Η μετάβαση στο πρόγραμμα HELIOS δεν μπορεί να είναι αυτόματη ακριβώς επειδή έχει την ενταξιακή λογική πρέπει ο ίδιος ο άνθρωπος να απευθυνθεί να δηλώσει συμμετοχή δεν είναι μια διαδικασία η οποία περνάει μέσα από ένα σύστημα παραπομπών αλλά επαφίεται στην πρωτοβουλία του ίδιου του πρόσφυγα να έρθει σε επαφή με τον οργανισμό μετανάστευσης που το υλοποιεί και να δηλώσει συμμετοχή ή να βρει ο ίδιος το σπίτι για του οποίου το ενοίκιο θα επιδοτηθεί. Υπάρχει σύνδεση αλλά δεν υπάρχει παραπομπή είναι δυο διαφορετικά προγράμματα δεν είναι αυτονόητο το πέρασμα από το ένα πρόγραμμα στο άλλο.»

1^ο Στέλεχος Υπουργείου Μετανάστευσης και ασύλου

«Στα πλαίσια της κοινωνικής ένταξης το πρόγραμμα HELIOS έγκειται στην ελεύθερη επιλογή από τους ωφελούμενους που έχουν την προσφυγική ιδιότητα είναι δικής τους επιλογή αν θα το ακολουθήσουν μετά την λήξη του προγράμματος ESTIA.»

2^ο Στέλεχος υπουργείου Μετανάστευσης και Ασύλου

«Ο προσανατολισμός για το πρόγραμμα HELIOS είναι περισσότερο προς την αυτόνομη διαβίωση όμως πως μπορεί να ζήσει ένας άνθρωπος που δεν μιλάει την γλώσσα και βρίσκεται σε ένα τελείως διαφορετικό οικονομικό πλαίσιο, πως θα ζήσει αυτόνομα δεν το γνωρίζω».

Εκπρόσωπος ΜΚΟ στο πρόγραμμα ESTIA

3.4.2. ΕΜΦΥΛΑ ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΠΑΡΟΧΗ ΣΤΕΓΗΣ ΣΕ ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΔΙΑΜΕΡΙΣΜΑΤΑ

Η έλλειψη στοχευμένων προ ενταξιακών δράσεων κατά την διάρκεια εξέτασης του αιτήματος ασύλου, δημιουργεί μια επιπρόσθετη δυσκολία για τις προσφύγισσες εντείνοντας τις σχέσεις εξάρτησης που δημιουργούνται είτε από την οικογένεια τους είτε από τις κρατικές παρεμβάσεις. Η παροχή στέγης μέσω του προγράμματος ESTIA που απευθύνεται σε αιτούντες άσυλο, διαφαίνεται ότι αποτελεί ένα σημαντικό αλλά και ένα πρώτο βήμα μέσα από το οποίο θα έχουν την ευκαιρία να ανασυντάξουν την θέση τους στο κοινωνικό πλαίσιο. Όμως όπως γίνεται αντιληπτό η παροχή στέγης χωρίς την κατάλληλη υποστήριξη και εκτίμηση των εξατομικευμένων αναγκών δεν αποτελεί πανάκεια. Οι προσφύγισσες συχνά νιώθουν εγκλωβισμένες μέσα στην διαδικασία μιας συνεχούς θυματοποίησης στην οποία παγιδεύονται εξαιτίας ολόκληρης της διαδικασίας εξέτασης του αιτήματος για άσυλο.

«Συνήθως οι γυναίκες αυτές βλέπουν το πρόγραμμα ως ένα ασφαλές καταφύγιο στο οποίο έρχονται να χτίσουν τον εαυτό τους .Πολλές φορές είναι αβέβαιες για το τι θα κάνουν εκτός προγράμματος δηλαδή χρειάζεται τρομερή υποστήριξη να χτίσουν ένα ατομικό σχέδιο, της βοηθάει βέβαια το πρόγραμμα, συνήθως μένουν με άλλες γυναίκες με παρόμοιες εμπειρίες.»

Εκπρόσωπος ΜΚΟ στο πρόγραμμα ESTIA

«Στην αρχή νιώθουν μια ανακούφιση όσο παραμένουν και βλέπουν ότι δεν προχωράει η διαδικασία ασύλου για να φύγουν προς την ενδοχώρα η την Ευρώπη που θέλουν πάνε και είναι επιβαρυντικός παράγοντας. Υπήρχαν περιπτώσεις στις οποίες θεωρούσαν το να είναι σε ένα σπίτι είναι σαν τους παρκάραμε κάπου και να μην τους αφήναμε να φύγουν και θεωρούσαν τους εαυτούς τους σαν εγκλωβισμένους σε μια διαδικασία».

Εκπρόσωπος ΜΚΟ στο πρόγραμμα ESTIA

Ιδιαίτερα αν αναλογιστούμε ότι οι συγκεκριμένες γυναίκες, προέρχονται από χώρες που επικρατεί ένα παραδοσιακό πρότυπο οικογένειας κατά το οποίο δημιουργούνται έμφυλες διακρίσεις και σχέσεις εξουσίας ανάμεσα στα δυο φύλα, περιορίζεται σε μεγαλύτερο βαθμό η ενδυνάμωση τους. Συνάμα χωρίς να εισακούεται η δική τους φωνή, συχνά καλούνται να αφομοιώσουν τον ευρωπαϊκό τρόπο ζωής, υπό τον φόβο του κοινωνικού αποκλεισμού ενώ δέχονται στερεοτυπικές αντιλήψεις λόγω φύλου και διαφορετικών πολιτισμικών στοιχείων αναλαμβάνοντας έτσι αποκλειστικά τον ρόλο της φροντίστριας χωρίς να μπορούν να ανταποκριθούν σε κάτι διαφορετικό.

Παράλληλα, όπως διαφαίνεται από τα αποτελέσματα της έρευνας η ανταπόκριση τους στις όποιες υπάρχουσες προ ενταξιακές δράσεις που υλοποιούνται με ιδιωτική πρωτοβουλία των φορέων υλοποίησης είναι περιορισμένη, κυρίως λόγω των ιεραρχικών ρόλων που επικρατούν στο τρόπο οργάνωσης της οικογενειακής τους ζωής, οι οποία χαρακτηρίζεται από τον καταμερισμό των αρμοδιοτήτων με βάση το φύλο. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα να επωμίζονται αποκλειστικά τον ρόλο της φροντίστριας της οικογένειας, ενώ υπάρχουν αρκετές δυσκολίες στο να ακολουθήσουν και να χαράξουν οι ίδιες την δική τους πορεία με βάση τις δικές τους ανάγκες, ειδικότερα την περίοδο κατά την οποία βρίσκονται στην διαδικασία εξέτασης του αιτήματος ασύλου.

«Δεν υπάρχει μεγάλη ανταπόκριση κυρίως επειδή οι γυναίκες είναι επιβαρυνμένες με τον οικογενειακό ρόλο της φροντίστριας αναλαμβάνουν την φροντίδα του σπιτιού και έχουν και των παιδιών . Δεν υπάρχει και χρόνος να ασχοληθούν και με άλλο πέρα από την οικογένεια τους.»

Εκπρόσωπος ΜΚΟ στο πρόγραμμα ESTIA

«Δεν προωθούνται από την οικογένεια τις περισσότερες φορές δεν τίθεται καν ζήτημα να βρει η γυναίκα δουλειά. Δηλαδή στις οικογενειακές συνεδρίες που γίνονται πάντα είναι ο σύζυγος ο οποίος λέει ότι ψάχνει για δουλειά και επίσης αυτός έχει και την μεγαλύτερη μόρφωση ενώ οι γυναίκες δεν έχουν τελειώσει ούτε την βασική εκπαίδευση Επίσης τίθεται το ζήτημα της φροντίδας των παιδιών γιατί δεν υπάρχει δυνατότητα να τα βάλουν σε βρεφονηπιακούς σταθμούς οπότε όταν βγαίνουν από το πρόγραμμα υπάρχει πρόβλημα συνήθως προσπαθούν να βρουν ένα υποστηρικτικό περιβάλλον για να τους υποστηρίξει έστω μέχρι να μεγαλώσουν τα παιδιά.»

Εκπρόσωπος ΜΚΟ στο πρόγραμμα ESTIA

«Δεν έχουν μπει στην νοοτροπία της Ευρώπης ότι η γυναίκα θα πρέπει να εργάζεται και ότι δεν μπορεί να επιβιώσει διαφορετικά ακόμη και με τα επιδόματα. Θεωρούν ότι ο ρόλος είναι μόνο για την ανατροφή των παιδιών και να παραμένουν στο σπίτι. Θεωρούν ότι η γυναίκα είναι για το σπίτι και ο άντρας θα πρέπει να δουλεύει. Είναι λίγες οι γυναίκες που συμμετέχουν στα προγράμματα που θα έρθουν να μάθουν ελληνικά και κυρίως θα έρθουν αυτές που είναι με τον σύζυγο τους ή αυτές που θέλουν ένα πιο ευρωπαϊκό τρόπο ζωής. Για παράδειγμα παρατηρούμε ότι αυτές που έρχονται για μάθημα δεν φοράνε μαντήλα σπάνια θα έχουμε μια γυναίκα που θα φοράει μαντήλα και θα έρθει να μάθει ελληνικά.»

Εκπρόσωπος ΜΚΟ στο πρόγραμμα ESTIA

3.4.3. ΔΥΣΚΟΛΙΕΣ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΔΙΑΚΑΣΙΑ ΤΗΣ ΜΕΤΑΒΑΣΗΣ

Μέσα σε ένα κλίμα αβεβαιότητας, μη στοχευμένης υποστήριξης και επισφαλούς στέγασης οι προσφύγισσες καλούνται να διαχειριστούν το γεγονός της εγκατάλειψης του προγράμματος ESTIA. Τα αποτελέσματα της συγκεκριμένης έρευνας καταδεικνύουν την δυσκολία που υπάρχει και για τις προσφύγγισσες να μεταβούν σε μια διαδικασία αυτόνομης διαβίωσης και να εξέλθουν από το πρόγραμμα ESTIA είτε έχουν αναγνωριστεί ως πρόσφυγες είτε έχουν απορριφθεί, καταδεικνύοντας έναν προνοιακού τύπου εγκλωβισμό. Παράλληλα όπως διαφαίνεται σε ορισμένες περιπτώσεις καταγράφονται φαινόμενα αστεγίας ή και επισφαλούς στέγασης εξαιτίας των οποίων οι προσφύγγισσες εκτίθενται όχι μόνο σε πολλαπλούς κινδύνους αλλά και στην κοινωνική περιθωροποίηση.

«Δεν υπήρχε σχεδιασμός δεν υπήρχε προετοιμασία στην ουσία πετάγανε το κόσμο έξω από το σπίτι για να υπάρχουν θέσεις και να μπουν άλλοι. Οι γυναίκες που μένουν στα διαμερίσματα πολλές φορές είναι θύματα έμφυλης βίας οπότε το να επιστρέψουν στο δρόμο ή πάλι στο camp ήταν επικίνδυνο για την ζωή τους

Εκπρόσωπος ΜΚΟ στο πρόγραμμα ESTIA

«Δεν είναι έτοιμη καμία γυναίκα έτοιμη να το αντιμετωπίσει. Είναι πιθανό κάποιες γυναίκες να καταλήγουν σε αστεγία ειδικά για άτομα τα οποία δεν έχουν υποστηρικτικό

περιβάλλον και δεν είναι καιρό στο πρόγραμμα ώστε να κάνουν έναν σχεδιασμό για το επόμενο βήμα αλλά δεν είναι και κάτι σύνθητες. Υπάρχουν περιπτώσεις οι οποίες δεν έχουν ολοκληρώσει όλα τα στάδια όπως είναι το ΑΦΜ ο λογαριασμός τραπεζής για να ενταχθούν στο επόμενο βήμα όπως στο πρόγραμμα HELIOS και είναι και κάποιοι οι οποίοι δεν έχουν προλάβει να ολοκληρώσει αυτές τις διαδικασίες»

Εκπρόσωπος ΜΚΟ στο πρόγραμμα ESTIA

«Όσον αφορά την δική μας οργάνωση δεν έχουν υπάρξει ζητήματα αστεγίας γιατί δεν φεύγουν και από τα διαμερίσματα. Επίσης αρκετοί καταφεύγουν σε συγγενικά τους πρόσωπα.»

Εκπρόσωπος ΜΚΟ στο πρόγραμμα ESTIA

Αν και όπως αναφέραν οι επαγγελματίες καταγράφονται λιγότερα περιστατικά οριστικής απώλειας στέγης, καθώς υπάρχει η ανοχή των φορέων υλοποίησης, φαίνεται ότι διατηρείται μια προσωρινή και επισφαλής διαμονή χωρίς να έχει οργανωθεί το επόμενο βήμα με τις κατάλληλες ενέργειες. Το πρόβλημα δεν επιλύεται αλλά παρατείνεται δημιουργώντας επιπρόσθετη αβεβαιότητα στις προσφύγισσες, ενώ οι ίδιες καλούνται να αποδείξουν για ακόμα μια φορά την ευαλωτότητα τους προκειμένου να παραμείνουν σε ασφαλείς συνθήκες και να εξασφαλίσουν αξιοπρεπείς συνθήκες διαβίωσης. Οι γυναίκες πρόσφυγες προκειμένου να μην έρθουν αντιμέτωπες με την αστεγία και να μην αντιμετωπίσουν τον εκδιωγμό από το πρόγραμμα αναγκάζονται να υιοθετήσουν για ακόμα μια φορά την ταυτότητα του τραυματισμένου ανθρώπου προκειμένου να εξασφαλίσουν την προστασία από τον κρατικό μηχανισμό ο οποίος δεν ενεργοποιείται αυτόματα όπως θα έπρεπε.

Τα κενά στην παροχή κοινωνικής προστασίας καλούνται να διαχειριστούν οι επαγγελματίες και εργαζόμενοι στα προγράμματα στέγασης, οι οποίοι πρέπει να ασκήσουν πίεση και να προειδοποιήσουν τις προσφύγισσες για εγκατάλειψη του προγράμματος χωρίς όμως να υπάρχει ένα σχέδιο για το επόμενο βήμα.

«Όλη η διαδικασία ήταν άτσαλα οργανωμένη. Η οδηγία αλλάζει σχεδόν κάθε χρόνο ενώ αρχικά θα έπρεπε να εγκαταλείψουν το πρόγραμμα σε τρεις μήνες τώρα πρέπει να γίνει σε ένα μήνα έχει πέσει και το lockdown λόγω της πανδημίας και όλα αυτά τους πηγαίνουν πίσω ξέρουν ότι πρέπει να φύγουν αλλά δεν έχουν κάποια νομική επίπτωση και έτσι

μένουν στο διαμέρισμα. Άρα θεωρώ ότι δεν έχει γίνει και καλή σύνδεση με κάποιους φορείς που θα μπορούσαν να βοηθήσουν ώστε να φύγουν αυτοί οι άνθρωποι

Εκπρόσωπος ΜΚΟ στο πρόγραμμα ESTIA

«Το πρόβλημα είναι ότι κρατικά δεν υπάρχει ένα πλάνο για το τι θα γίνουν αυτοί οι άνθρωποι όταν στερηθούν της στέγασης δηλαδή όταν αναγνωριστούν ως πρόσφυγες και πάρουν το άσυλο. Πλέον σε ένα μήνα πρέπει να έχουν αποχωρήσει από το διαμέρισμα το οποίο είναι κάτι που κανένας ωφελούμενος δεν είναι σε θέση να αντιμετωπίσει και δεσμεύονται από πολλούς παράγοντες δηλαδή οι περισσότερες προσφύγισες είναι χωρίς εκπαίδευση χωρίς κάποια επαγγελματική κατάρτιση επομένως ήδη κρατικά εμποδίζονται πάρα πολύ.»

Εκπρόσωπος ΜΚΟ στο πρόγραμμα ESTIA

«Ο δικός μας οργανισμός επέλεξε να μην εξαναγκάζει τις προσφύγισες να βγουν από τα σπίτια, αλλά υπήρχε μια επανάληψη του αιτήματος ότι πρέπει να βγείτε αλλά δεν εξαναγκάσαμε κανέναν. Υπήρχε ενημέρωση ότι αν δεν βγείτε υπάρχει περίπτωση να έρθει η αστυνομία και να σας βγάλει η αστυνομία εμείς δεν έχουμε το δικαίωμα να το κάνουμε.»

Εκπρόσωπος ΜΚΟ στο πρόγραμμα ESTIA

«Έχουμε μεγάλο πρόβλημα γιατί δεν εγκαταλείπουν το πρόγραμμα και αυτό συνεπάγεται και οικονομικό πρόβλημα από την πλευρά του κράτους οπότε έχουν ξεκινήσει τα εξώδικα και όλοι περιμένουν να πάρουν τα διαβατήρια τους για να φύγουν στο εξωτερικό.»

Εκπρόσωπος ΜΚΟ στο πρόγραμμα ESTIA

Ενδεικτικά το μοναδικό πρόγραμμα για την υποστήριξη ανεύρεσης κατοικίας που αφορά τους αναγνωρισμένους πρόσφυγες, όπως έχουμε αναφέρει και έχουμε αναλύσει διεξοδικά, είναι το πρόγραμμα «HELIOS», το οποίο όμως αδυνατεί να καλύψει όλες τις περιπτώσεις και τις ανάγκες των προσφυγιτών.

«Το να μπούν στο πρόγραμμα HELIOS είναι ένα πολύ μικρό ποσοστό. Οι θέσεις του HELIOS είναι πολύ παραπάνω σε σχέση με τους ανθρώπους που θέλουν να γραφτούν.»

Εκπρόσωπος ΜΚΟ στο πρόγραμμα ESTIA

Παράλληλα οι προσφύγισσες στις οποίες έχει αποδοθεί η απόφαση ασύλου και έχουν ενταχθεί στο πρόγραμμα HELIOS αντιμετωπίζονται διαφορετικά καθώς έχουν πρόσβαση στις ενταξιακές δράσεις του προγράμματος. Η δυσκολία για τις ίδιες γίνεται αντιληπτή όταν καλούνται να υποστηρίξουν μόνες τους την αναζήτηση κατοικίας όταν στο προηγούμενο στάδιο έχουν γίνει λίγες ενέργειες οι οποίες οδηγούν στην αυτονομία. Για τον λόγο αυτό το πρόγραμμα HELIOS κινείται με μια μεγαλύτερη ευελιξία προκειμένου να ενισχύσει και να παρέχει βοήθεια στις προσφύγγισες

«Προσφέρουμε κάποιες εναλλακτικές για να μπορέσουμε να ενδυναμώσουμε την προσπάθεια τους. Το πρόγραμμα προσφέρει εναλλακτικές μορφές συγκατοίκησης μονογονεϊκών οικογενειών, ή ανδρών και γυναικών, οι οποίοι δυσκολεύονται να βρουν ένα διαμέρισμα και να το νοικιάσουν μόνοι τους. Προσφέρουμε και την δυνατότητα του matching για παράδειγμα άτομα τα οποία ήταν μαζί σε όλη την διαδικασία από πριν και θέλουν να μείνουν μαζί. Υπάρχει γενικώς υψηλή ανταπόκριση προς αυτή την κατεύθυνση πάντοτε σαφώς με εξαιρέσεις όπως συμβαίνει σε όλα τα προγράμματα και τις δράσεις.»

Στέλεχος Διεθνούς Οργανισμού Μετανάστευσης

3.4.4.ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΤΩΝ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΩΝ ΣΤΕΓΑΣΗΣ

Το πρόγραμμα ESTIA βασίζεται σε συγκεκριμένους κανόνες λειτουργίας. Το γεγονός αυτό αποτελεί βασικό στοιχείο για τον σχεδιασμό οποιουδήποτε προγράμματος κοινωνικής πολιτικής προκειμένου να είναι αποτελεσματικό, βιώσιμο και να ανταποκρίνεται στις ανάγκες αλλά και στους στόχους για τους οποίους έχει συσταθεί. Παρ' όλα αυτά η δυσκολία εντοπίζεται στο γεγονός ότι σε εφαρμοσμένο επίπεδο το πρόγραμμα ESTIA αποτελεί την μοναδική παρέμβαση για την στέγαση των ατόμων που έχουν αιτηθεί άσυλο στην χώρα μας, μην μπορώντας να ανταποκριθεί στις πολυπληθέστατες ροές. Παράλληλα λόγω της έλλειψης παρεμβάσεων και κρατικού συντονισμού και σχεδιασμού για τα επόμενα βήματα εξόδου από το προνοιακό σύστημα, παρατηρείται το γεγονός πως το πρόγραμμα επεκτείνεται και ξεφεύγει από την αρχική σύσταση του και από τον σκοπό που εξυπηρετεί.

«Θα πρέπει να έχουμε πάντα υπόψη μας ότι υπάρχει ακόμα ένας μεγάλος πληθυσμός ανθρώπων οι οποίοι δεν έχουν επωφεληθεί ποτέ από το πρόγραμμα αυτό και οι οποίοι

μπορούν να αναμένουν και για μεγάλο χρονικό διάστημα για να ενταχθούν στο ESTIA οπότε είναι αναγκαίο να υπάρχουν και αποχωρήσεις για να είναι βιώσιμο. Έχει να κάνει και με θέματα εθιμοτυπικά είναι ένα πρόγραμμα που απευθύνεται σε αιτούντες άσυλο και η χρηματοδότηση από την ευρωπαϊκή επιτροπή αφορά αιτούντες άσυλο.»

1^ο Στέλεχος Υπουργείου Μετανάστευσης και Ασύλου

«Είναι απαραίτητο κάποιοι άνθρωποι να ανεξαρτητοποιούνται και να εξέρχονται των προγραμμάτων για είναι βιώσιμα αλλιώς μετά μιλάμε για ιδρυματισμό απλά δεν μπορούμε να φτάνουμε και στο άλλο άκρο με το που τελειώνει το πρόγραμμα για έναν άνθρωπο να αποκλείεται από την στιγμή που εμείς δεν το έχουμε δώσει τα κατάλληλα εφόδια.»

Εκπρόσωπος ΜΚΟ στο πρόγραμμα ESTIA

«Θα πρέπει να υπάρχει ένα πιο βιώσιμο μοντέλο με συνδυαστικά στοιχεία και να μπορούν να λειτουργήσουν στην ελληνική κοινωνία. Το πρόγραμμα HELIOS δεν είναι εθνικής εμβέλειας»

2^ο Στέλεχος Υπουργείου Μετανάστευσης και Ασύλου

Επιπλέον η έλλειψη μιας ολοκληρωμένης κρατικής παρέμβασης στην δημιουργία και στον συντονισμό προγραμμάτων για την κάλυψη των αναγκών αναδεικνύουν για άλλη μια φορά την υπολειμματική άσκηση κοινωνικής πολιτικής με αποσπασματικές και ανύπαρκτες παρεμβάσεις ως μια δομική αιτία του προβλήματος.

«Κρατικά δεν θεωρώ ότι υπάρχει κάποιο αντίστοιχο πρόγραμμα επειδή όλα τα προγράμματα είναι χρηματοδοτούμενα από την ευρωπαϊκή ένωση, Δεν θεωρώ ότι λειτουργούν ενταξιακά όσο θα έπρεπε. Οπότε η έλλειψη σωστού χρονοδιαγράμματος και σωστής ενημέρωσης προς τους ωφελούμενους συνετέλεσε ώστε να μην έχουν την θέληση να ενταχθούν σε οποιαδήποτε κοινωνία. Τα κρατικά προγράμματα των δήμων δεν είναι στοχευμένα στον προσφυγικό πληθυσμό»

Εκπρόσωπος ΜΚΟ στο πρόγραμμα ESTIA

«Υπάρχει έλλειψη προγραμμάτων. Το πρόβλημα δημιουργείται όταν έχουν προβλήματα υγείας και δεν έχουν υποστηρικτικό περιβάλλον»

Εκπρόσωπος ΜΚΟ στο πρόγραμμα ESTIA

Εν κατακλείδι η απουσία της πολιτικής βούλησης για τον σχεδιασμό στοχευμένων δράσεων που αποσκοπούν στην παροχή κοινωνικής προστασίας σε ευάλωτους πληθυσμούς είναι ορατή. Για τις προσφύγισες, η άσκηση της συγκεκριμένης πολιτικής μπορεί να είναι ολέθρια καθώς διαιωνίζει μια κατάσταση εγκλωβισμού στο προνοιακό σύστημα, εκμηδενίζοντας τις ευκαιρίες για ενδυνάμωση και κοινωνική ένταξη.

3.5.ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Μέσα από την καταγραφή εμπειριών και απόψεων των επαγγελματιών που απασχολούνται στο συγκεκριμένο τομέα προκύπτουν σημαντικά ευρήματα που μας βοηθούν αρχικά να κατανοήσουμε την έλλειψη μιας συντονισμένης και οργανωμένης κρατικής παρέμβασης σχετικά με την παροχή στέγης στα άτομα που καταφθάνουν στην χώρα μας και αιτούνται ή χρήζουν προστασίας.

Πιο συγκεκριμένα, μολονότι η δημιουργία των συγκεκριμένων στεγαστικών προγραμμάτων έγινε από διεθνείς οργανισμούς με συγκεκριμένες προδιαγραφές ως μια πρωτοποριακή παρέμβαση για την αντιμετώπιση των δεδομένων καταστάσεων, εντούτοις γίνεται αντιληπτό ότι δεν λειτουργήσαν συμπληρωματικά στο πλαίσιο ενός ευρύτερου κρατικού σχεδιασμού αλλά λειτουργήσαν ως μοναδική παρέμβαση με αποτέλεσμα να υπάρχουν αστοχίες και προβληματικές καταστάσεις σχετικά με την αποτελεσματικότητά τους.

Όπως προκύπτει από τα ευρήματα της έρευνας αλλά και από την βιβλιογραφική επισκόπηση, το φαινόμενο αυτό, δεν έγκειται σε αυτά καθαυτά τα προγράμματα αλλά στο γεγονός ότι η κρατική παρέμβαση αποτυγχάνει να προσφέρει επαρκή και αποτελεσματική προστασία στις ευάλωτες κοινωνικές ομάδες της με αποτέλεσμα η εξασφάλιση της προηγούμενης συνθήκης να επαφύεται στις ενέργειες των διεθνών και των ιδιωτικών φορέων.

Επιπρόσθετα η εφαρμογή της συγκεκριμένης πολιτικής επιφέρει επιπτώσεις και στην ομάδα στόχου που μελετάται στην συγκεκριμένη διερευνητική εργασία και αφορά τις γυναίκες πρόσφυγες, καθώς αν και στα ευρήματα δεν αναφέρονται περιστατικά αστεγίας λόγω της ανοχής και της παράτυπης διαμονής στα προγράμματα, εντούτοις καταγράφονται περιστατικά επισφαλούς στέγασης με μελλοντική απώλεια

στέγης. Παράλληλα μέσα από τα αποτελέσματα τις έρευνας παρατηρείται έλλειψη κρατικής βούλησης και παρεμβάσεων στην ενδυνάμωση και στην ανεξαρτητοποίηση των γυναικών που αιτούνται άσυλο στην χώρα μας, με τις υπάρχουσες δράσεις να υλοποιούνται με βάση την ιδιωτική πρωτοβουλία και να προσφέρονται περιορισμένα αγαθά στις αναγνωρισμένες προσφύγισσες γεγονός που συνεπάγεται μια άνιση πρόσβαση σε αυτές.

Ιδιαίτερα για τις προσφύγισσες οι οποίες προέρχονται στην πλειονότητα τους από μια οικογένεια παραδοσιακού τύπου που χαρακτηρίζεται από έντονους έμφυλους διαχωρισμούς, στην οποία αναλαμβάνουν αποκλειστικά τον ρόλο του φροντιστή των παιδιών, υπάρχει ιδιαίτερη δυσκολία να ενταχθούν και να επαναπροσδιορίσουν την ιδιότητα τους μέσα στο κοινωνικό πλαίσιο, ειδικότερα αν αναλογιστούμε και το βίωμα του ξεριζωμού και της προσφυγιάς που έχουν υποστεί.

Στο γεγονός αυτό φαίνεται να μην αντιτίθεται η εφαρμοσμένη πολιτική, καθώς δημιουργείται ένας προνοιακού τύπου εγκλωβισμός για τις ίδιες, κατά τον οποίο απουσιάζουν οι κρατικές προ ενταξιακές δράσεις, ενώ εφαρμόζονται αποσπασματικά προγράμματα και οικονομικά βοηθήματα. Εν κατακλείδι η δυνατότητα στέγασης όταν εφαρμόζεται απομονωμένα δεν συνεπάγεται και ένταξη ενώ στη συγκεκριμένη πολιτική που εφαρμόζεται εντοπίζεται αστοχία στην διασύνδεση της παροχής στέγης με τις ενταξιακές δράσεις ειδικότερα στο σημαντικό στάδιο της υποδοχής .

4.ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ-ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

Στην συγκεκριμένη μελέτη έγινε μια προσπάθεια παρουσίασης των πολιτικών στέγασης που εφαρμόζονται στην Ελλάδα καταγράφοντας και εξετάζοντας αποκλειστικά τα προγράμματα «ESTIA» και «HELIOS». Αυτά αποτελούν προγράμματα παροχής στέγης σε αιτούντες άσυλο και σε αναγνωρισμένους πρόσφυγες αντίστοιχα, καλύπτοντας την στέγασή τους με κοινωνικά διαμερίσματα. Ιδιαίτερη πτυχή για την εξέταση των συγκεκριμένων πολιτικών, αποτέλεσε η διάσταση του φύλου, με την βοήθεια της οποίας αναδεικνύονται διάφορα στοιχεία για την προσέγγιση των υφιστάμενων πολιτικών στέγασης που εμπίπτουν σε έναν γενικό σχεδιασμό της κοινωνικής πολιτικής, αλλά και στοιχεία για τις ιδιαίτερες ανάγκες των προσφυγισών που προκύπτουν από φαινόμενα διακρίσεων και καταστάσεις που υφίστανται λόγω φύλου. Για τον λόγο αυτό στο συγκεκριμένο κεφάλαιο θα παρουσιαστούν συνολικά τα συμπεράσματα και οι απόψεις που δημιουργήθηκαν ως αποτέλεσμα μια συνολικής αποτίμησης της μελέτης.

Από τα στοιχεία της βιβλιογραφίας που συλλέχθηκαν αλλά και από τα ευρήματα της έρευνας, γίνεται αντιληπτό πως οι υφιστάμενες πολιτικές στέγασης προσφύγων στην Ελλάδα χαρακτηρίζονται ως υπολειμματικές. Επιπρόσθετα καλύπτουν έκτακτες και επείγουσες ανάγκες, με αποσπασματικό χαρακτήρα και χωρίς να υπάρχει μια ολοκληρωμένη και στοχευμένη κρατική παρέμβαση. Ιδιαίτερα για τα προγράμματα που μελετάμε στην συγκεκριμένη εργασία παρατηρείται ότι αρχικά το πρόγραμμα «ESTIA», αν και υπήρξε ένα πρωτοποριακό ευρωπαϊκό πρόγραμμα που εντάχθηκε στο σύστημα υποδοχής αιτούντων άσυλο και το οποίο θα παρείχε καλύτερες συνθήκες διαβίωσης από ότι στους καταυλισμούς για αιτούντες που θα έμπαιναν στην διαδικασία μετεγκατάστασης, στην συνέχεια απομακρύνθηκε από τους αρχικούς του στόχους και τον αρχικό του σχεδιασμό λόγω έκτακτων αναγκών, με αποτέλεσμα να μην είναι πια βιώσιμο αφού συστάθηκε με διαφορετικούς στόχους και προδιαγραφές.

Οι επιπτώσεις ήταν σημαντικές για τους ωφελούμενους του προγράμματος ανεξαρτήτως φύλου καθώς το πρόγραμμα δεν συνοδευόταν από ενταξιακές δράσεις, ενώ όπως γίνεται αντιληπτό μόνο η παροχή στέγης δεν συνεπάγεται και την κοινωνική ένταξη των ατόμων. Επιπρόσθετα το γεγονός αυτό συντηρήθηκε από τον κρατικό

σχεδιασμό, καθώς ο σχεδιασμός των ενταξιακών δράσεων δεν θα αφορούσε τους αιτούντες και όσους εντάσσονται στο σύστημα υποδοχής αλλά αφορούσε αποκλειστικά τους αναγνωρισμένους πρόσφυγες. Παράλληλα το κενό στην συγκεκριμένη συνθήκη κλήθηκαν να καλύψουν οι ιδιωτικοί φορείς υλοποίησης, οι οποίοι αναζήτησαν επιπρόσθετα ευρωπαϊκά προγράμματα με ενταξιακές δράσεις.

Η συγκεκριμένη προσέγγιση του κρατικού μηχανισμού αφήνει εκτεθειμένες και τις προσφύγισες όχι μόνο σε πολλαπλούς κινδύνους επισφαλούς αστεγίας αλλά και σε μια διαδικασία συνεχούς προνοιακής εξάρτησης. Πιο συγκεκριμένα οι γυναίκες πρόσφυγες αρκετά συχνά είναι αποδέκτες διακρίσεων κυρίως λόγω φύλου ενώ συχνά επωμίζονται ρόλους που αφορούν αποκλειστικά την φροντίδα των παιδιών και της οικογένειας. Το γεγονός αυτό γίνεται αντιληπτό ειδικότερα αν λάβουμε υπόψη το παραδοσιακό πρότυπο που κυριαρχεί στην δομή τόσο της κοινωνικής όσο και της οικογενειακής οργάνωσης που συνήθως παρατηρείται στην χώρα προέλευσης, εμφανίζοντας στοιχεία πατριαρχίας και ιεράρχησης των ρόλων με βάση το φύλο όχι μόνο στην ιδιωτική αλλά και στην δημόσια σφαίρα .

Παράλληλα οι προσφύγισες γίνονται αποδέκτες τέτοιων στοιχείων και στις χώρες υποδοχής καθώς διακρίνονται επίσης συνθήκες πατριαρχίας ενδεχομένως σε πιο εξασθενημένο βαθμό. Αυτό θα μπορούσε να γίνει αντιληπτό ήδη από την προσέγγιση και τον σχεδιασμό των υφιστάμενων προγραμμάτων στέγασης και άλλων προγραμμάτων κοινωνικής πολιτικής, στα οποία παρατηρείται πως η διάσταση του φύλου δεν εσωκλείεται στον αρχικό σχεδιασμό. Έτσι δεν επιτυγχάνεται η κάλυψη των αναγκών των γυναικών ανάλογα με τα γεγονότα και τις εμπειρίες που βιώνουν αλλά κατηγοριοποιούνται σε μια ξεχωριστή ευάλωτη κοινωνική ομάδα του προγράμματος.

Μολονότι ότι η αναγνώριση της ευάλωτης συνεπάγεται και την αναγνώριση των δικαιωμάτων, εντούτοις θα πρέπει να γίνει κατανοητή η λεπτή διαχωριστική γραμμή κατά την οποία όταν η προσέγγιση των προγραμμάτων κοινωνικής προστασίας εμμένει στην ανάδειξη και στην προβολή της ευάλωτης προκειμένου τα άτομα να ενταχθούν και να γίνουν ωφελούμενοι υπηρεσιών. Προτάσσεται μια θυματοποίηση των ατόμων ενώ τα εγκλωβίζει σε μια προνοιακή εξάρτηση από τα εκάστοτε προγράμματα κοινωνικής πολιτικής.

Το φαινόμενο αυτό εντοπίζεται και στα προγράμματα στέγασης που εξετάζονται στην παρούσα εργασία ενώ ειδικότερα για τις γυναίκες πρόσφυγες οι

οποίες καλούνται να ανασυντάξουν και να επαναπροσδιορίσουν την θέση και την ιδιότητα σε ένα διαφορετικό κοινωνικό πλαίσιο με ενδεχομένως διαφορετικά πολιτισμικά χαρακτηριστικά και σε αρκετές περιπτώσεις χωρίς το απαραίτητο υποστηρικτικό περιβάλλον, αποτελεί τροχοπέδη για την ενδυνάμωση και την κοινωνική τους ένταξη.

Παράλληλα η έλλειψη κρατικών παρεμβάσεων και κρατικού σχεδιασμού για ενταξιακές δράσεις που θα αφορούν γυναίκες αιτούσες πολιτικό άσυλο αποτελεί άλλη μια περίπτωση κατηγοριοποίησης και διαχωρισμού τους, καθώς ο κρατικός σχεδιασμός αναφέρεται σε ενταξιακές δράσεις που απευθύνονται μόνο σε αναγνωρισμένους πρόσφυγες. Τα αποτελέσματα της έρευνας καταδεικνύουν την δυσκολία που υφίσταται ειδικότερα στις περιπτώσεις που ωφελούμενες του προγράμματος «ESTIA» καλούνται να εγκαταλείψουν το πρόγραμμα και να περάσουν στο πρόγραμμα αυτόνομης διαβίωσης που προσφέρει το πρόγραμμα «HELIOS» χωρίς να τους έχουν δοθεί τα κατάλληλα εφόδια για να ανταποκριθούν σε αυτό. Ως αποτέλεσμα αυτού παρατηρούνται και καταγράφονται περιστατικά επισφαλούς στέγασης με ενδεχόμενη αστεγία αλλά και έλλειψης προστασίας των γυναικών σε περιπτώσεις έμφυλης βίας.

Εν κατακλείδι η εμφάνιση και η κυριαρχία των νεοφιλελεύθερων πολιτικών είναι έκδηλη στην συνολική αντιμετώπιση του προσφυγικού ζητήματος με την δημιουργία αποσπασματικών παρεμβάσεων έκτακτης ανάγκης. Στο πλαίσιο αυτό η βούληση και η προσπάθεια αντιμετώπισης των πραγματικών αναγκών που προκύπτουν από τα βιώματα των γυναικών απουσιάζουν από τον ευρύτερο σχεδιασμό των κοινωνικών προγραμμάτων και ειδικότερα από τα προγράμματα στέγασης που αναλύονται στην συγκεκριμένη εργασία.

5.ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΕΛΛΗΝΟΓΛΩΣΣΗ

Αμίτσης, Ν.Γ.(2001). *Αρχές οργάνωσης και λειτουργίας του συστήματος Κοινωνικής Πρόνοιας*. Αθήνα: Παπαζήση

Αντωνοπούλου Δ.Φ.(2015). *Η ελληνική οικογένεια σε οξεία κρίση-φτώχεια, κοινωνική πολιτική και πραγματικότητα: Η περίπτωση των μονογονεϊκών οικογενειών στην Ελλάδα*. Αθήνα: Γόρδιος

Αράπογλου Β., Γκούνης Κ., Σιατίτσα Δ., & Σουλελέ Δ.(2015). *Κοινωνική επισφάλεια και έλλειψη στέγης στην Αθήνα*. Αθήνα: Γ.Σ.Ε.Ε

ΑΡΣΙΣ. (2020) .Επιστολή της ΑΡΣΙΣ για το πρόγραμμα ΕΣΤΙΑ ΙΙ.

<https://socialpolicy.gr/2020/05/%CE%B5%CF%80%CE%B9%CF%83%CF%84%CE%BF%CE%BB%CE%AE-%CF%84%CE%B7%CF%82-%CE%B1%CF%81%CF%83%CE%B9%CF%83-%CE%B3%CE%B9%CE%B1-%CF%84%CE%BF-%CF%80%CF%81%CF%8C%CE%B3%CF%81%CE%B1%CE%BC%CE%BC%CE%B1-estia-ii.html>

Βενιέρης Δ.(2009). *Η κοινωνική πολιτική στην Ελλάδα* (επιστ.επιμ.Βενιέρης Δ. Παπαθεοδώρου Χ.). Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα

Βενιέρης Δ.(2015). *Κοινωνική πολιτική: Έννοιες και σχέσεις*. Αθήνα: Τόπος

Βεντούρα, Λ.(2011). *Μετανάστευση και κοινωνικά σύνορα*. Νήσος: Αθήνα

Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης. (2010). Χάρτης των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

<https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2010:083:0389:0403:EL:PDF>

Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης. (2013). Οδηγία 2013/33/Ε.Ε

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32013L0033&from=HU>

Εφημερίδα της Κυβερνήσεως .(2019). Καθορισμός πλαισίου υλοποίησης του προγράμματος παροχής οικονομικής βοήθειας και στέγασης «ΕΣΤΙΑ» Αρ. Φύλλου853

http://www.immigration.gov.gr/documents/20182/62255/KYA_6382.pdf/954e9237-9853-43ce-be99-accf8673ece5

Κασιμάτη Κ.(2002). *Κοινωνικός σχεδιασμός και αξιολόγηση: Μέθοδοι και πρακτικές*. Αθήνα: Gutenberg

Κέντρο Διοτίμα .(2020). Άστεγες πολλές γυναίκες-θύματα έμφυλης βίας.

<https://diotima.org.gr/dt-asteges-polles-prosfygisses-thymata-emfylis-vias/>

Κουραχάνης, Ν.(2019). *Πολιτικές στέγασης προσφύγων*. Αθήνα: Τόπος

Λιάπη Μ. & Κοντού Μ. (2014). *Γυναικεία μετανάστευση στην Ελλάδα: Ποιοτικές δείκτες και όψεις των δυναμικών της κοινωνικής ένταξης των μεταναστριών*. ΕΚΚΕ: Αθήνα

Λιάπη Μ., Χαρίδη Ε., & Τυροβόλας Θ. (2016) .*Μελέτη ανίχνευσης αναγκών γυναικών προσφύγων που δια μένουν σε δομές προσωρινής φιλοξενίας*. ΚΕΘΙ:Αθήνα

<https://www.openbook.gr/meleti-anichneysis-anagkon-gynaikon-prosfygon-poy-diamenoy-n-se-domes-prosorinis-filoxenias/>

Λιάπη Μ, Γιαννοπούλου Χ, Τυροβόλας Θ, Κουντούρη-Τσιάμη Τ & Σαράτση Σ. (2019). *Τελική έκθεση-Έρευνα για αντιμετώπιση της έμφυλης βίας στον προσφυγικό πληθυσμό*. Αθήνα: ΔΙΟΤΙΜΑ-UNICEF

https://diotima.org.gr/wp-content/uploads/2019/12/FINAL-REPORT_GR-1.pdf

Μαρμάνη Φ.Κ. (2018). *Το προσφυγικό πρόβλημα: Η διάσταση του φύλου*. Αθήνα: Παπαζήση

Ματσαγκάνης Μ.(2011). *Η κοινωνική πολιτική σε δύσκολους καιρούς: Οικονομική κρίση, δημοσιονομική λιτότητα και κοινωνική προστασία*. Αθήνα: Κριτική

Μπαγκαβός Χ., Παπαδοπούλου Δ. (2006) .*Μετανάστευση και ένταξη των μεταναστών στην ελληνική κοινωνία*. Gutenberg: Αθήνα

Παπατζανή Ε. (2020). *Η γεωγραφία του προγράμματος στέγασης αιτούντος άσυλο “ESTIA” στην Αθήνα.* Athens social Atlas

<https://www.athenssocialatlas.gr/%CE%AC%CF%81%CE%B8%CF%81%CE%BF/>

[%ce%b7-](#)

[%ce%b3%ce%b5%cf%89%ce%b3%cf%81%ce%b1%cf%86%ce%af%ce%b1-](#)

[%cf%84%ce%bf%cf%85-](#)

[%cf%80%cf%81%ce%bf%ce%b3%cf%81%ce%ac%ce%bc%ce%bc%ce%b1%cf%84](#)

[%ce%bf%cf%82-%ce%b5%cf%83%cf%84%ce%b9%ce%b1/](#)

Παπαδόπουλος, Ρ.(Επιστ.Επιμ.). (2019). *Ψυχοκοινωνικές διαστάσεις της προσφυγικής κρίσης*. ΚΕΝΤΡΟ ΗΜΕΡΑΣ ΒΑΒΕΛ, ΑΜΚΕ ΣΥΝΕΙΡΜΟΣ:Αθήνα

<https://babeldc.gr/wp-content/uploads/2019/09/Psykokoinonikes-diaastaseis-prosfygikhs-syn8hkhs.pdf>

Ρομπόλης Σ.Γ. (2012). *Οικονομική κρίση και κοινωνικό κράτος: Από το κράτος πρόνοιας στο κράτος φιλανθρωπίας*. Θεσσαλονίκη: Επίκεντρο

Σκαμνάκης Χ.(2006). *Ο ρόλος των φορέων της Αυτοδιοίκησης στην άσκηση κοινωνικής πολιτικής: Η περίπτωση των φορέων της Αχαΐας*. Αθήνα: Gutenberg

Σκλάβου Κ. (2008) *.Ενδοοικογενειακή βία και κοινωνική ένταξη αλλοδαπών γυναικών*. Σάκκουλα :Αθήνα- Κομοτηνή

Στρατηγάκη Μ. (2006). *Το φύλο της κοινωνικής πολιτικής*. Αθήνα: Μεταίχμιο

Στρατηγάκη Μ. (2013). Φύλο μετανάστευση και διαπολιτισμικότητα (επιστ. επιμ. Ζαβού, Καμπούρη, Στρατηγάκη), Το φύλο στις πολιτικές της μετανάστευσης και οι μετανάστριες στις πολιτικές ισότητας των φύλων (σ.σ 213-235). Αθήνα Νήσος

Υπουργείο Μετανάστευσης και Ασύλου. (2021). *Φιλοξενία αιτούντων άσυλο*
<https://migration.gov.gr/ris2/filoxenia-aitoynton-asylo/>

Φερόνας Α. (2019) *.Κοινωνικός αποκλεισμός και κοινωνική αλληλεγγύη στην Ελλάδα της κρίσης*. Διόνικος: Άθηνα

Φερόνας Α.(2013α). Η κοινωνική Διάσταση της «Ευρώπης 2020»: Ρητορική και πραγματικότητα. *Κοινωνική πολιτική, 1:1-23* <https://doi.org/10.12681/sp.10547>

Φερόνας Α.(2013β). *Ο εξευρωπαϊσμός της κοινωνικής πολιτικής: Θεωρητικό πλαίσιο μεθοδολογικά προβλήματα και η ελληνική εμπειρία*. Αθήνα: Διόνικος

Χατζηχρήστου, Χ. (2005). *Κοινωνική και συναισθηματική αγωγή στο σχολείο: Δεξιότητες επικοινωνίας*. Τυποθήτω. Αθήνα.

Faentsa. (2021). *ETHOS-Ευρωπαϊκή τυπολογία για την έλλειψη στέγης και το αποκλεισμό από την κατοικία.*

https://www.feantsa.org/download/el_6311838887283173706.pdf

Hughes M, Kroehler C. (2007). *Κοινωνιολογία: Οι βασικές έννοιες.* Ιωσηφίδης Θ. (επιστ. επιμ). Κριτική: Αθήνα

Inka L. (2019). *Εγχειρίδιο για την συμβουλευτική γυναικών αιτουσών άσυλο και προσφύγων θυμάτων βίας.* Ελληνικό Συμβούλιο για τους Πρόσφυγες

https://www.gcr.gr/media/k2/attachments/project_handbook_CCM-GBV_EL.pdf

Kesic V. (2006). *Φεμινιστική θεωρία και πολιτισμική κριτική (επιστ. επιμ. Αθανασίου Α.), Μουσουλμάνες, Κροάτισσες, Σέρβες, Αλβανές, (σσ 571-590)* Αθήνα: Νήσος

Mazower M. (1998). *Σκοτεινή Ήπειρος: Ο ευρωπαϊκός εικοστός αιώνας.* Αθήνα: Αλεξάνδρεια

Mouffe C. (2006). *Φεμινιστική θεωρία και πολιτισμική κριτική (επιστ. επιμ. Αθανασίου Α.), Ο φεμινισμός, η έννοια του πολίτη και η ριζοσπαστική δημοκρατική πολιτική (σ 591-618).* Αθήνα: Νήσος

Robson, C. (2010). *Η έρευνα του πραγματικού κόσμου.* Αθήνα: Εκδόσεις Gutenberg

UNCHR-ESTIA. (2020). ΕΣΤΙΑ ένα νέο κεφάλαιο στην ζωή των προσφύγων.

http://estia.unhcr.gr/el/home_page/

ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ

Andreotti A, Garcia S. M, Gomez A, Hespanha P, Kazepo Y & Mignione E. (2001). Does a Southern European Model exist? . *Journal of European Area Studies*, 9, (1), 43-61 <https://doi.org/10.1080/14608460120061948>

Colvin J.W. (2018). Voices of newly arrived refugee women. *Journal of Intercultural Communication Research* 47(6), 581-595 <https://doi.org/10.1080/17475759.2018.1530292>

European Commission. (2020). HELIOS project.

<https://ec.europa.eu/migrant-integration/intpract/helios-project>

International Organization of Migration. (2020). *HELIOS-Project regulation Handbook*. IOM:2021

https://greece.iom.int/sites/default/files/Project%20Regulations%20Handbook_EN_September.pdf

Flatau, P., Peisker, V.C., Bauskis, A., Maginn, P. & Buergelt, P. (2014). *Refugees, housing and neighbourhoods in Australia*. Melbourne: AHURI

Freedman J. (2010). Mainstreaming gender in refugee protection. *Cambridge Review of International Affairs*, 23(4), 589-607
<https://doi.org/10.1080/09557571.2010.523820>

Kristjansdottir E.S & Skaptadottir U.D. (2019). ‘I’ ll always be a refugee’: The lived experience of Palestinian refugee women of moving to a small society in Iceland. *Journal of Immigration & Refugee Studies* 17(3), 389-404
<https://doi.org/10.1080/15562948.2018.1499065>

Matsaganis M. (2005). The limits of selectivity as a recipe for welfare reform: The case of Greece. *Cambridge University Press* 34,(2), 325-253
<https://doi.org/10.1017/S0047279404008566>

Masquelier C. (2017). *Critique and resistance in a neoliberal age*. Macmillan: London

Papadopoulos T. & Roumpakis A. (2013). Familistic Welfare capitalism in crisis: social reproduction and anti-social policy in Greece. *Journal of International and Comparative Social Policy*, 29,(3), 204-224
<https://doi.org/10.1080/21699763.2013.863736>

Sotiropoulos D. (2004). The EU’S impact on the Greek Welfare State: Europeanization on paper? *Journal of European Social Policy* 14,(3), 267-284
<https://doi.org/10.1177/0958928704044627>

